

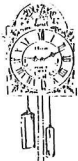

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring

HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk

<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p>
<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p>
<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p>
<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p>
<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE</p> 	<p>20</p>

SEPTEMBER 1989 – JAARGANG XX – AFLEVERING 3
Afgiftekantoor 9850 Nevele

Ter gelegenheid van de twintigste jaargang van ons tijdschrift werd de kaffoto ontworpen door de heer Guido Schaeck.

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring

HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk

SEPTEMBER 1989 – JAARGANG XX – AFLEVERING 3

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 Nevele -Merendree

**Het tijdschrift „HET LAND VAN NEVELE” is een driemaandelijks
uitgave van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w.**

Redactieraad: J. LUYSSAERT- voorzitter
A. STROBBE
J. VAN DE CASTEELE

Redactieadres: J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 NEVELE - Merendree

Voor verdere informatie in verband met de opgenomen artikels en bijdragen voor het tijdschrift, gelieve contact op te nemen met de redactievoorzitter. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

De heemkundige kring „Het Land van Nevele” is een vereniging zonder winstoogmerk die ernaar streeft, enerzijds de heemkundige studie van de streek te bevorderen, te beoefenen en de verworven kennis te verspreiden; anderzijds actief bij te dragen tot beheer, bescherming en vrijwaring van het cultureel en natuurlijk patrimonium van de streek.

Daartoe organiseert zij ook geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen.
Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen eraan deelnemen.

Zijn werkgebied wordt gevormd door volgende deelgemeenten:
Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele, Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren.
De zetel van de vereniging is gevestigd in de gemeente Nevele.

Briefwisseling in verband met de werking van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w. dient te worden gericht aan het secretariaat van de vereniging, Heistestraat 45, 9840 NEVELE.

-
- **Abonnement en lidmaatschap:** 450,-fr. per jaar.
vanaf 1.000,-fr. per jaar
steunend lid.
- te storten op rekening 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van „Het Land van Nevele” v.z.w., Beentjesstraat 24, 9850 NEVELE
- **Losse nummers:** voor zover voorradig.
- **Opzegging abonnement:** vóór 1 december.
- **Overname van teksten:** toegestaan mits bronvermelding.
-

MENSEN UIT ONS HEEM (I)

DR. JUR. JULIAAN VERPLAETSE, EEN GROOT RECHTSGELEERDE UIT LANDEGEM

De naam Dr. jur. Verplaetse heeft in de studie van de rechten dezelfde weerklank als die van C. Buysse voor de Nederlandse letterkunde. Deze grote geleerde, een eenvoudig en bescheiden persoon, heeft in ons heemgebied nog niet de aandacht gekregen die hij stellig verdient. We hadden het geluk Dr. jur. Verplaetse in 1960 te ontmoeten te Landegem. Na dit gesprek schonk hij ons zijn jongste werk „Pieter Pauwel Rubens, Nederlands diplomaat”. Hij schreef in dit boek een opdracht „Voor Antoine Janssens met de wens dat hij verder belang zou stellen in mensen en zaken van de streek”. Negenentwintig jaar later krijgt deze geleerde een verdiende hulde in het tijdschrift „Het Land van Nevele”. Moge deze bescheiden bijdrage een poging zijn om Dr. jur. Verplaetse beter te leren kennen en moge het tevens een stimulans zijn voor onze jongeren, studenten in de rechten, om aan hem een uitgebreide studie te wijden.

Wie was Dr. jur. Juliaan Verplaetse?

Zijn vader Emiel Clemens Florimond Verplaetse werd geboren te Hansbeke op 27 mei 1869 en overleed te Landegem op 31 juli 1938. Zijn moeder Irma Maria Cordula De Groote werd geboren te Merendree op 8 november 1880 en overleed te Oostakker op 28 juli 1966. Het huwelijk werd in 1901 ingezegend te Merendree. De echtelingen hadden een groot perceel grond aangekocht te Landegem, voortkomend uit de verkoping van eigendommen die toebehoorden aan Carolus Van Nevel uit Nevele. Daarop bouwden ze hun villa die weldra de naam kreeg van „Verplaetses villa” gelegen langs de Molenkouter nr. 6. Sinds de fusie van gemeenten in 1976 heet deze straat Maalderijstraat. De echtelingen waren ook eigenaar van de windmolen, de mechanische maalderij en van het molenhuis aan de samenkomst van de Grote Heirenthoek en de Molenkouter te Landegem. De windmolen noemde men de „Heirenthoekmolen” ook de „Cocquytmolen”, omdat de familie Cocquyt, waarvan de zoon Prosper een bekend piloot zou worden, de molen uitbaatte; ook stond de molen bekend als „Verplaetses molen”. In 1918 werd de windreus vernield. Aftrekkende Duitse soldaten zaagden de staak midden-door waardoor de molen kantelde en neerstortte.

In 1910 vinden we in het bevolkingsregister van Landegem het gezin inge-

Julien Verplaetse als student aan de Rijksuniversiteit van Gent in 1930.
(Foto mevr. Anne-Marie Criel - Speekaert)

schreven, Emiel staat vermeld als „Verzekeringsagent”. Te Landegem was de man beter bekend als „Mijnheer Emiel”. Hij stond altijd paraat voor iedereen, hielp met raad en daad, deed naast verzekeringen ook geldplaatsingen. Bij overlijdens regelde hij de registratierechten, voor iedereen vulde hij formulieren in, kortom te Landegem wist iedereen mijnheer Emiel wonen. Nooit deed men vergeefs een beroep op zijn hulp.

Het gezin kreeg twee kinderen. Maria, die later de echtgenote van architect Georges Speekaert zou worden, en Juliaan, die geboren werd te Landegem op 30 oktober 1907.

Te Landegem ging Juliaan naar de lagere school, werd leerling in het Sint-Lievenscollege te Gent, later van het Koninklijk Atheneum van dezelfde stad. Juliaan was een eersteklas leerling met een voorliefde voor de rechtstudie. Aan de Universiteit van Gent schreef hij zich in aan de faculteit der rechten, waar hij na uitstekende studies in 1931 het diploma van doctor in de rechten behaalde. Hij volgde een specialisatie aan de Academie van Internationaal Recht in Den Haag. Vanaf 1932 was hij stagiair bij het Hof van Beroep te Brussel. tussendoor was hij ingeschreven aan de Universiteit van Brussel en van Gent. Te Brussel werd hij licentiaat in de Letteren en Wijsbegeerte, te Gent verwierf hij de licentietitel in de Consulaire Wetenschappen. Voor een specialisatie trok hij voor een jaar naar Parijs. Werd vervolgens assistent aan het Institut für ausländisches Recht und Völkerrecht aan de Universiteit van Berlijn. Van 1936 tot 1938 verbleef hij in Amerika, waar hij cursus volgde aan de University of Harvard, Lawschool. Juliaan behaalde daar in 1938 de titel van Doctor of Juridical Science. Hij was namelijk de tweede Belg die deze titel kreeg, dit waren oud-minister P. Wigny en Juliaan Verplaetse. Gedurende zijn verblijf in de U.S.A. behaalde hij het brevet van piloot in de burgerlijke luchtvaart. Terug in zijn vaderland werd hij advocaat bij het Hof van Beroep te Brussel en studeerde verder te Florence.

Dr. jur. Juliaan Verplaetse specialiseerde zich in het Volkenrecht, het Luchtvaartrecht en in het Internationaal Privaatrecht. Zijn doctorale dissertatie, die hij in het Frans vertaalde, verscheen in boekvorm te Parijs onder de titel „La fraude à la loi en droit international privé”. Gedurende de oorlogsjaren verbleef hij in België. Tussen 1942 en 1943 schreef hij enkele bijdragen in het Brussels dagblad „Le Soir”. Dat werd bij de bevrijding niet in dank aanvaard. Dr. jur. Juliaan Verplaetse liep een veroordeling op maar bleef verder werken en studeren. Zodra hij weer vrij was zette hij zich onvermoeibaar aan het werk en kwam in 1953 klaar met een boek van liefst 743 bladzijden, dat later in het Spaans verscheen, over het internationaal privaatrecht onder de titel „Derecho Internacional Privado”. Door zijn uitstekende kennis van vele Europese

Dr. Julien Verplaetse in 1970.
(Foto mevr. Anne-Marie Criel - Speekaert.)

talen verschenen van zijn hand publikaties in het Nederlands, Frans, Engels, Duits, Italiaans en in het Spaans. Boekbesprekingen en bijdragen in tijdschriften verschenen in het Noors en het Russisch. Zijn werken en bijdragen bevinden zich hoofdzakelijk in grote bibliotheken van verschillende universiteiten van België en het buitenland, waar studenten in de rechten er nog regelmatig gebruik van maken. Door zijn uitstekende kennis van het ruimte-recht trad hij vaak op als juridisch medewerker aan de internationale congressen over ruimte-recht. Zo ontmoette hij tijdens het ruimtevaartcongres te Konstanz in 1970 o.a. de Russische kosmonaut Sevastjanof. Midden de jaren zestig was Dr. jur. Verplaetse begonnen met het schrijven van een groot werk namelijk „The Laws of War and Neutrality in Air and Outer Space”. Dit reuzewerk, een grondige studie van het recht van oorlog en neutraliteit in het luchtruim en in de ruimte, bestaat uit twee grote delen.

Wegens zijn ziekte kon de publicatie ervan in het Frans niet meer gebeuren.

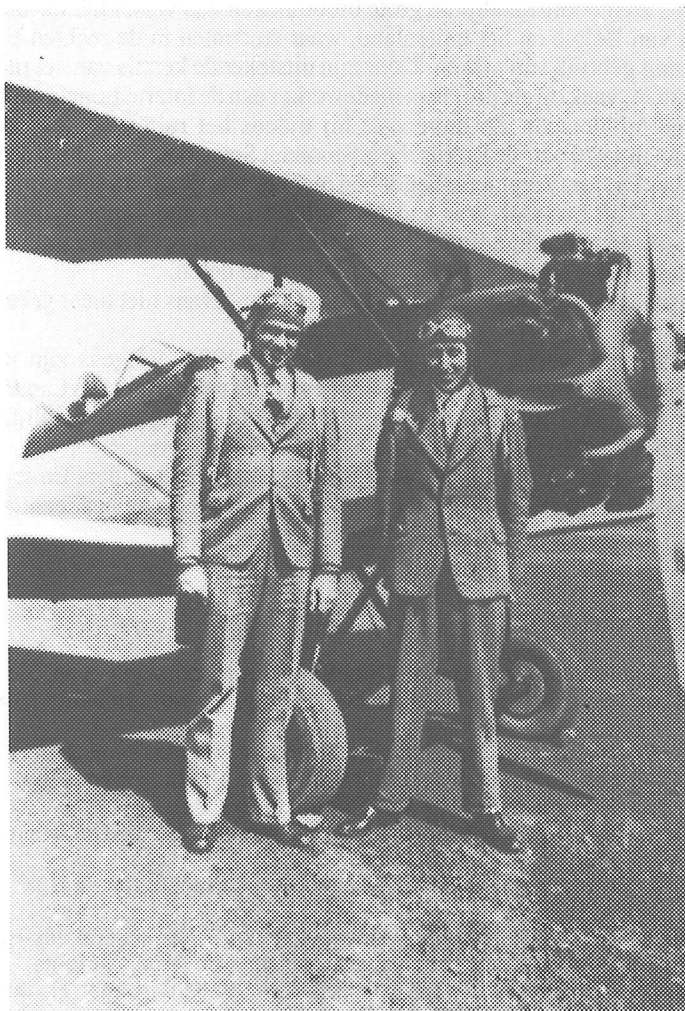
Dr. Verplaetse overleed te Gent op 3 oktober 1971. Volgens zijn laatste wilsbeschikking wilde hij begraven worden in zijn geboorteplaats Landegem, dicht bij het ouderlijke huis, waaraan hij, ondanks zijn langdurig verblijf in het buitenland, zo gehecht was en waar hij zich gelukkig voelde.

Deze grote geleerde uit Landegem rust daar tussen zijn ouders Emiel Verplaetse en Irma De Grootte, samen met zijn zuster Maria en haar echtgenoot Georges Speekaert.

CURRICULUM VITAE

Dankzij mevrouw Anne-Marie Criel-Speekaert, petekind van Dr. jur. Verplaetse, kon dit indrukwekkende curriculum vitae worden samengesteld.

1931	Doctor in de Rechten aan de Universiteit van Gent. Specialisatie aan de Academie van Internationaal Recht in Den Haag.
1932	Stagiair bij het Hof van Beroep te Brussel.
1934	Licentiaat in de Letteren en Wijsbegeerte aan de Universiteit van Brussel.
Licentiaat in de Consulaire Wetenschappen aan de Universiteit van Gent.
1934-1935	Specialisatie aan de Universiteit van Parijs, Institut des Hautes Etudes Internationales en het Institut de Droit Comparé.
1935	Assistent aan het „Institut für Ausländisches Recht und Völkerrecht”, Universiteit van Berlijn.
1936-1937	University of Harvard (U.S.A.), Law School. S.J.D. Lid van het „American Institute of International Law” te Ann-Harbor (U.S.A.).
1939	Doctor of Juridical Science, Harvard (U.S.A.).

Dr. jur. Julien Verplaetse (rechts op de foto) behaalde in de U.S.A.
in 1936 zijn burgerlijk brevet van piloot.
(Foto mevr. Anne-Marie Criel - Speekaert.)

- 1939 Maître de Conférences aan de Universiteit van Brussel. Permanent secretaris van de „Cercle des Alumni de la Fondation Universitaire”. Advokaat bij het Hof van Beroep te Brussel.
- 1940-1960 Publicatie van verschillende juridische werken over Internationaal Privaat en Publiek Recht, o.a. *Derecho Internacional Privado* (1954), *International Law in Vertical Space*. Medewerker aan het Instituut voor „Derecho Internacional Privado” te Madrid. Expert in het Internationaal Lucht- en Ruimterecht. Juridisch medewerker aan de internationale congressen over Ruimterecht.
- 1960-1971 Lector van Volkerenrecht aan de Universiteit van Maryland, Europese divisie te Bremen, Heidelberg en Bonn. President van „Group II of the International Institute of Space Law”... Medewerker aan de volgende tijdschriften:
- *Revue Critique de Droit International Privé*, Paris.
 - *Revue Française de Droit Aérien*, Paris.
 - *Zeitschrift für Luftrecht und Weltraumrechtsfragen*, Köln.
 - *Diritto Internazionale*, Milano.

Publicaties van Juliaan Verplaetse

Deze indrukwekkende lijst werd, na de dood van Dr. jur. Verplaetse, samengesteld door Mevrouw Anne-Marie Criel-Speekaert, is nagelezen door ons bestuurslid J. Van de Castele en is nog vatbaar voor aanvullingen en correcties.

In boekvorm en brochures

United States 1935-1937, Gembloux 1938, 29 pp.
La fraude à la loi en droit international privé, Parijs 1938, 295 pp.
El Plan Marshall. Estudios internacionales y coloniales num. II, 1949, 31 pp.
Derecho Internacional Privado, Madrid 1954, 743 pp.
Pieter Pauwel Rubens, Nederlands Diplomaat. Apocrief cronycke naar oorspronkelijke documenten, Antwerpen 1958, 100 pp.
International Law in Vertical Space, South Hackensack U.S.A. 1960, 505 pp.
Concepts and Methods in the Law of Outer Space. Sixth Colloquium on the Law of Outer Space, Paris 1963, 6 pp.
Relationship between the air law and the law of outer space. II *Diritto Aereo* n° 12, 1964, 7 pp.
Previews on the Legal Status of Spacecraft. Lecture at the Centro per lo Sviluppo dei Trasporti Aerei, Roma 1965, 11 pp.
Derecho internacional Aereo y del Espacio, Madrid 1963, 561 pp.
The Laws of War and Neutrality in Air and Outer Space, Volume I: Text, 1969, 315 pp.

**Dr. jur. Julien Verplaetse (rechts) in gesprek met de
Russische kosmonaut Sevastjanof, tijdens een internationaal
ruimtevaartcongres te Konstanz in 1970.
(Foto mevr. Anne-Marie Criel - Speekaert)**

Volume II: Footnotes - Bibliography - Abbreviations - Contents 1970, 244 pp.
(In eigen beheer uitgegeven)

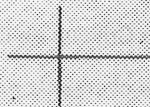
Als bijdragen in tijdschriften en andere werken

- Het strafrechtelijk positivisme van Enrico Ferri.* Rechtskundig Weekblad 1934, pp. 221-253.
- Prof. Dr. J.P. Haesaert en de wijsbegeerte van het recht.* Rechtskundig Weekblad 1935, pp. 1018-1023.
- Note sur la Clause Or aux Etats-Unis.* Revue Critique de Droit International Privé, 1935, pp. 22-32.
- Het Forum van art. 2, al. 1 der Frans-belgische overeenkomst van 8 Juli 1899 over de bevoegdheid.* Rechtskundig Tijdschrift voor België 1935, pp. 540-599.
- Het Werk van het „American Law Institute“.* Rechtskundig Weekblad 1937, pp. 624-630.
- De Strijd rond het Opperste Gerechtshof in de Verenigde Staten,* Rechtskundig Weekblad 1937, pp. 576-582.
- Notes sur l'Enseignement du Droit aux Etats-Unis.* Alumni oct. 1938, pp. 97-118.
- Qualifikationskonflikte.* Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht 1940, pp. 451-466.
- La Influencia de dos Guerras Mundiales sobre los Convenios de Derecho Internacional Privado de La Haya.* Revista Española de Derecho Internacional 1949, pp. 501-528.
- El punto cuatro del Presidente Truman.* Cuadernos de estudios africanos, Madrid 1950, pp. 97-118.
- Los Anales de Derecho Internacional Privado: El Caso Bauffremont,* Revista del Instituto de Derecho Civil de la Universidad de Tucuman 1951, pp. 181-197.
- Apuntes sobre la Doctrina „rebus sic stantibus“ en el derecho internacional a la luz de algunos casos actuales.* Revista Española de Derecho Internacional 1951, pp. 113-133.
- Proposed Changes in the Law of International Carriage by Air.* Business Law Review 1956, pp. 30-66.
- Aftermath of Renvoi.* Revue Hellénique de Droit International 1956, pp. 153-169.
- Sources of Private International air Law.* International and Comparative Law Quarterly 1958, pp. 405-416.
- The Law of War and Neutrality in Outer Space.* Nordisk Tidsskrift for International Ret 1959, vol. 21, pp. 49-59.
- Reappraisal of the Concept of Evasion of Law in Private International Law.* Revue Hellénique de Droit International 1959, pp. 264-285.
- El Derecho Internacional Privado segun la Concepcion Rusa.* Revista Española de Derecho Internacional 1959, pp. 457-470.
- Conflicts between Air and Outer Space Law. Third Colloquium on the Law of*

Grafmonument van Dr. jur. Verplaeitse en zijn ouders op het kerkhof te Landegem. (Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

O. Heilig Kruis,
onder uw schaduw rust en hoop ik.

Dierbaar aandenken
aan de heer

Juliaan Verplaeitse

geboren te Landegem, de 30 oktober 1907;
overleden te Gent, de 3 oktober 1971.

Wees zijn ziel indachtig in uw gebaden.

Bidprentje van Dr. jur. Julien Verplaeitse.
(Documentatie Rietgaverstede, Nevele.)

Outer Space, Stockholm 1960, pp. 145-151.
Rassegna di Studi pubblicati in lingua Nederlandse nel 1961. Diritto Internazionale 1962, pp. 416-421.
Colpo d'occhio sul Diritto Internazionale Privato Russo, Diritto Internazionale 1962, pp. 157-175.
Can Individual Nations obtain Sovereignty over Celestial Bodies? Proceedings of the fourth Colloquium on the Law of Outer Space, Washington 1961, Oklama 1963, pp. 311-328.
Account of the Work in Group II of the International Institute of Space Law. Proceedings of the fifth Colloquium on the Law of Outer Space, Warna 1962, Washington 1963, pp. 1-4.
Kosmos i Mezdunarodnoe. Journal of Air Law and Commerce 1962-1963, pp. 20-67.
Rassegna di Studi pubblicati in lingua Nederlandse nel 1962. Diritto Internazionale 1963 n° 4, pp. 395-407.
Das Luftrecht in Belgien. Zeitschrift für Luftrecht und Weltraumrechtsfragen 1963, pp. 35-45.
Das Luftfahrtgesetzbuch der Sovietunion. Zeitschrift für Luftrecht und Weltraumrechtsfragen 1963, pp. 93-121.
Fiscalité internationale en matière de droit aérien. Revue Française de Droit Aérien 1963, pp. 1-18.
On the Definition and Legal Status of Spacecraft. Journal of Air Law and Commerce 1963, pp. 131-140.
The Jus in Bello and Military Operations in Korea in 1950-1953. Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht 1963, pp. 679-738.
Considérations Méthodologiques sur le Droit de l'Espace Extérieur. Revue Générale de l' Air 1963, pp. 243-250.
Rassegna di Studi pubblicati in lingua Nederlandse nel 1963. Diritto Internazionale 1964, pp. 42-55.
Hommage. Le professeur Alex Meyer a quatre-vingt-cinq ans, Revue Générale de l'Air et de l'Espace 1964, pp. 436-439.
Remarks on Telecommunication by Satellites. Proceedings of the International Astronautical Federation, Athens 1965, South Hackensack 1966, pp. 174-189.
On the Source of the Law of Outer Space. Idem pp. 264-285.
Rassegna di Studi pubblicati in lingua Nederlandse nel 1964. Diritto Internazionale 1966 n°2, pp. 190-204.
Sur les Sources du Droit de l'Espace Extérieur. Conférence faite à Genève 1965. Revue Française de Droit Aérien 1966, pp. 278-292.
Remarks on Responsibility. Proceedings of the International Astronautical Federation, Athens, South Hackensack 1967, pp. 79-82.
In memoriam: John Cobb Cooper. Revue Française de Droit Aérien 1968, pp. 131-132.
Autour de l'article IV du traité de droit cosmique du 27 janvier 1967. Revue Générale de l'Air et de l'Espace 1968, pp. 2-13.

- Rassegna di Studi pubblicati in lingua Nederlandse nel 1965.* Diritto Internazionale 1968 n° 1, pp. 21-32.
- Rassegna di Studi pubblicati in lingua Nederlandse nel 1966.* Diritto Internazionale 1968 n° 2, pp. 209-219.
- Rassegna di Studi pubblicati in lingua Nederlandse nel 1967.* Diritto Internazionale 1969 n° 3, pp. 384-394.
- Rassegna di Studi pubblicati in lingua Nederlandse nel 1968,* Diritto internazionale 1970 n° 3, pp. 417-435.
- Verstärktes Analogon des Irdisches Rechts im Weltraum.* Zeitschrift für Luftrecht und Weltraumrechtsfragen 1970, pp. 140-145.
- From Warsaw to the French Cour de Cassation: Article 25 of the Warsaw Convention.*, Journal of Air Law and Commerce 1970, pp. 50-57.
- Les rapports entre l'O A C I et le droit extra-atmosphérique.* Revue Générale de l'Air et de l'Espace 1970, pp. 365-375.

Recensies van belangrijke werken

- Seara Vasquez Modesto, *Introduccion al Derecho Cósmico, Mexico 1961, 348 pp.* Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht 1963, p. 78.
- Attia, Gamal el din, *Les Forces Armées des Nations Unies en Corée et au Moyen Orient, Genf 1963, 467 pp.* Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht 1963, pp. 739-740.
- Atti del 1° Convegno Nazionale di Diritto Cómico (Taormina 1960), Milano 1963.* Zeitschrift für ausländisches und öffentliches Völkerrecht 1964, pp. 740-750.
- Kosmos i Mezdunarodnoe cotrudnitchestvo (Le Cosmos et la Coopération internationale, ouvrage collectif) Moscou 1963, 255 pp.* Revue Générale de l'Air et de l'Espace 1964, pp. 94-102.
- Maxwell Cohen, *Law and Politics in Space, Montreal 1964, 222 pp.* Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht 1964, pp. 762-764.
- Jacek Machowski, *Paragrafy dla Kosmocy, Varsovie 1965, 151 pp.* Revue Française de Droit Aérien 1965, pp. 487-488.
- Myres s. Mc Dugal, Lasswel, Vlasic, *Law and Public Order in Space.* Diritto Internazionale 1965, pp. 94-96.
- Peterson C.H., *Die Anerkennung ausländischer Urteile in Amerikanischen Recht. Entwicklungstendenzen in Gesetzgebung und Rechtsprechung.* Revue Critique de Droit International Privé 1965, pp. 840-843.
- Proceedings of the seventh Colloquium on the Law of Outer Space. Warsaw 1964, South Hackensack 1965, 425 pp.* Revue Française de Droit Aérien 1965, p. 488.
- Sontag M., *Der Weltraum in der Raumordnung des Völkerrechts, Berlin 1966, 371 pp.* Revue Française de Droit Aérien 1967, pp. 241-242.
- Zhukow G., *Kosmitcheskoe Pravo, Moscou 1966, 296 pp.,* Revue Française

de Droit Aérien 1967, pp. 469-473.

Ehrenzweig A.A., *Private International Law. A Comparative Treatise on American International Conflicts Law. Including the Law of Admiralty*, Leiden 1967, 293 pp., Revue Critique de Droit International Privé 1968, pp. 824-827.

Lodrup P., *Luftfart or Ansvaret Undersoksele av tredjemannsansvaret i norsk og fremmed Luftret (La Navigation Aérienne et la Responsabilité. Une Investigation de la Responsabilité pour fait d' autrui.)* Oslo 1966, 652 pp., Revue Française de Droit Aérien 1968, pp. 108-109.

Sorensen M., *Manual of Public International Law*, London 1968, 929 pp., Revue Française de Droit Aérien 1968, pp. 370-371.

Zhukow G., *Weltraumrecht*, Berlin 1968 424 pp. Revue Française de Droit Aérien 1968, pp. 370-371.

Szaszy I., *International Civil Procedure: A Comparative Study*. Diritto Internazionale 1968 n° 3, pp. 824-827.

Gal Cyula, *Space Law*, Leiden 1969, 320 pp. Revue Générale de l'Air et de l'Espace 1969, pp. 116-120.

Gori Paolo, *Les Clauses de Sauvegarde des Traités C.E.C.A. et C.E.E.*, Heule 1967, 348 pp., Europarecht 1969 pp. 86-88.

Valladao Haroldo, *Direito internacional privado em base historica e comparata positiva e doctrinaria, especialmente dos estados americanos*, Diritto Internazionale 1970 n° 2, pp. 301-303.

Zahn J., *Zahlung und Zahlungssicherung im Aussenhandel*, Diritto Internazionale 1970 n°2, pp. 824-827.

Dr. jur. Verplaetse heeft nog van 1955 tot 1964 een groot aantal recensies gepubliceerd in Revue Critique de Droit International Privé.

Literatuur over Dr. jur. J. Verplaetse

Vlamingen in den Vreemde, De Standaard, 1 oktober 1955.

Boekbespreking van Verplaetse's werk *The Laws of War and Neutrality in Air and Outer Space* door E.G. in Revue Française de Droit Aérien 1971, p. 106.

Books for Lawyers - 68 -. American Bar Association Journal 1971, vol. 57.

In memoriam: Julien Verplaetse (1907-1971). E.G. in Revue Française de Droit Aérien 1972, pp. 13-14.

In memoriam: Julien Verplaetse (1907-1971). X. in Revue Générale de l'Air et de l'Espace 1972, p. 120.

Uit deze indrukwekkende lijst van publicaties blijkt dat zijn eerste boek verscheen in 1938 onder de titel „United States”; in hetzelfde jaar verscheen zijn doctorale dissertatie in het Frans bij Sirey te Parijs onder titel „La fraude à la loi en droit international privé”, een studie van 295 bladzijden.

In 1953 was Dr. jur. Verplaetse klaar gekomen met een gigantisch werk van

743 bladzijden, een boekdeel over internationaal privaatrecht, in het Spaans geschreven en uitgegeven bij Atlas te Madrid in 1954 onder de titel „Derecho Internacional Privado”. Dit is een zeer belangrijke studie over het internationaal privaatrecht in het algemeen en over het Spaans internationaal privaatrecht in het bijzonder. Zodra het boek van de pers kwam werd het aan de Spaanse universiteiten als handboek gebruikt. Professor Sauser, hoogleraar in internationaal privaatrecht, getuigt: „Een methodisch werk dat onontbeerlijk is voor wie positief en nauwkeurig wil ingelicht worden over vraagstukken die verband houden met het Spaans internationaal privaatrecht”.

Enkele jaren later is Dr. Verplaetse er weer met een lijvig werk „International Law in Vertical Space”, een standaardwerk van 505 bladzijden uitgegeven bij Fred. Rothman and Cy. te South Hackensack (N.J.) in 1960. Dit handboek maakte aan de Amerikaanse universiteiten een grote ophef en wordt er nu nog gebruikt. Het geeft een totaal overzicht over het luchtrecht in het algemeen. Eind 1969 was Dr. Verplaetse klaargekomen met een juridisch standaardwerk „The Laws of War and Neutrality in Air and Outer Space”, bestaande uit twee lijvige delen samen 560 bladzijden. Deze grondige studie omvat het recht van oorlog en neutraliteit in het luchtruim en in de ruimte. De schrijver wilde dit werk uitgeven in het Frans en het Engels, maar wegens zijn overlijden verscheen dit werk slechts op enkele exemplaren.

Over deze Landegemse geleerde zijn een aantal bijdragen verschenen. Als besluit van deze bijdrage over de rechtsgeleerde dr. Verplaetse halen we toch een drietal artikelen aan.

- Dagblad „De Standaard” van zaterdag 1 oktober 1955, belicht onder de titel „Vlamingen in de Vreemde” het leven en werk van een bekend „Vlaams rechtsgeleerde Dr. Juliaan Verplaetse”. Het artikel bespreekt ook een aantal van de bijzonderste werken van de geleerde.
- In „American Bar Association Journal” van januari 1971, onder de titel „Books for Lawyers” bespreekt K. Weringer het laatste werk van Dr. Verplaetse; naast de levensbeschrijving van de geleerde kondigt men het verschijnen aan van het tweedelige boek „War and Neutrality in Air and Outer Space”. De auteur wordt er uitvoerig in beschreven alsook zijn verschenen werken.
- Een derde bijdrage is een in memoriam Dr. Verplaetse, verschenen in „Revue Française de Droit Aérien” van januari 1972. Naast een korte levensschets worden alle belangrijke werken van de auteur besproken.

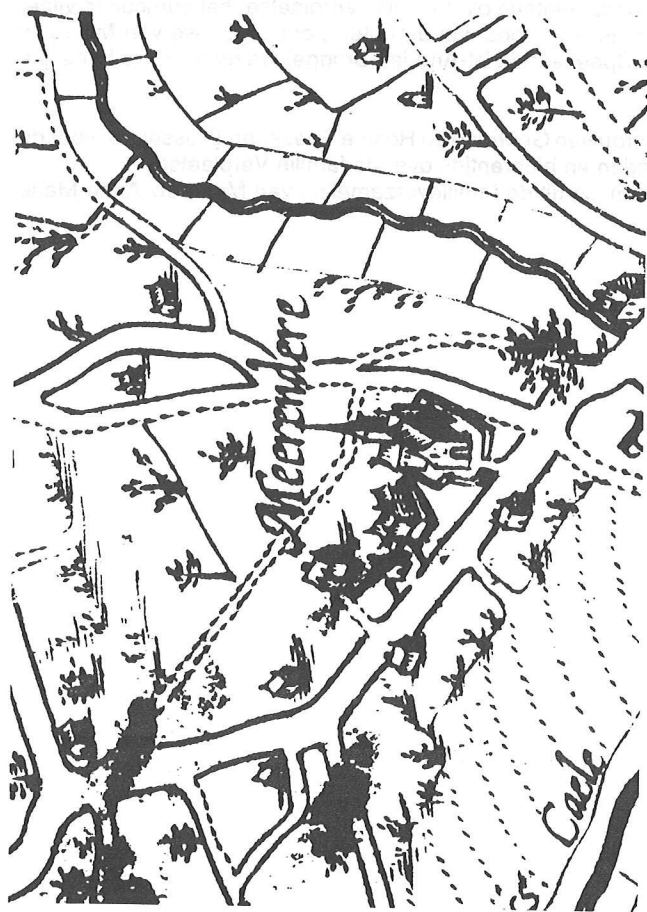
De Heemkundige Kring „Het Land van Nevele” wil met deze bijdrage het leven en werk van Dr. jur. Juliaan Verplaetse een ruimere bekendheid geven.

A. JANSSENS

Voor het samenstellen van deze bijdrage over Dr. jur. Juliaan Verplaetse, hebben we gebruik gemaakt van de bevolkingsregisters van Hansbeke, Merendree en Landegem berustende in het gemeentearchief Nevele. We danken hiervoor de heer gemeentesecretaris en het gemeentepersoneel van de bevolkingsdienst.

De overvloedige documentatie over Dr. jur. Verplaetse, het curriculum vitae, en de bibliografische gegevens van de auteur, ontvingen we van Mevrouw Anne-Marie Criel-Speekaert (Sint-Andries-Brugge) waarvoor onze hartelijke dank.

We danken de juffrouwen Georgine en Rosine Speekaert (Vosselare) voor de gegevens, gezegden en bidprentjes over de familie Verplaetse. De foto's zijn afkomstig uit de familieverzameling van Mevrouw Anne-Marie Criel-Speekaert.

Fragment van een kaart van 1613 getekend door Jacques Hoorbault (R.A.G., fols Kaarten en Plannen, nr. 97). Deze kaart situeert het ontwerpstracé van het kanaal Gent-Brugge doorheen de omliggende dorpen en geeft een eigenlijk beeld van de eenbeukige kerk van Merendree. Men herkent ook duidelijk de muur rond het kerkhof. Ten noordwesten van de kerk ligt een kasteelachtig gebouw, Meyerswal of de verblijfplaats van de meier. Misschien stelt het gebouw ten noordwesten van Meyerswal de toenmalige pastorie voor.

MERENDREE IN DE VISITATIEVERSLAGEN VAN BISSCHOP ANTOON TRIEST

Tijdens de hervormingstijd kwam het Concilie van Trente tussen 1545 en 1563 samen om een afdoende strategie uit te werken in de strijd tegen de Reformatiegolf die West-Europa overspoelde.

Een van de decreten verplichtte de bisschoppen ertoe om de twee jaar de parochies uit hun bisdom te bezoeken.

De Gentse bisschop A. Triest (*Beveren-Waas 1577 - + Gent 28 mei 1657) bezocht om de drie jaar de ongeveer 150 parochies van zijn bisdom en legde zijn bevindingen in een verslag neer.

Deze in het Latijn opgestelde verslagen werden uitgegeven door de Leuvense hoogleraar M. Cloet (1).

Dat deze verslagen een enig beeld ophangen over het godsdienstig leven in onze parochies in de eerste helft van de 17e eeuw hoeft geen betoog. Reeds onmiddellijk na het verschijnen van het Itinerarium vertaalde J. Van de Castele de verslagen van Nevele en publiceerde ze, voorzien van commentaar, in ons tijdschrift (2).

In 1988 vertaalt hij ook de verslagen van Hansbeke die door A. Martens gecommentarieerd werden (3).

Als derde in de reeks geven we nu de visitatieverslagen van Merendree uit die ook door J. Van de Castele uit het Latijn in het Nederlands vertaald werden.

Eerst drukken we het verslag af. Onder elk verslag staan commentaar en bedenkingen die betrekking hebben op een bepaald onderwerp uit dat verslag. Wie meer wil lezen over bisschop Triest en zijn verslagen kunnen we de inleiding aanbevelen bij de uitgave van de verslagen van Nevele en Hansbeke (2) en (3).

28 april 1624

Op 28 april bezocht de bisschop de kerk van Merendree die hij in goede staat vond, zowel van binnen als van buiten. Nochtans zijn er grote herstellingen aan vensters en gebint nodig, wat niet te verwonderen is, daar de kerk maar zeer geringe inkomsten heeft. De pastoor kon de bisschop geen inlichtingen verschaffen: hij was maar onlangs aangesteld en pas in de parochie aangekomen. De doopvont is fatsoenlijk maar niet afgesloten. Het h. Sakrament wordt er in een houten pixis bewaard, doch eronder ligt geen corporaal. Voor de rest is het altaar fatsoenlijk. De h. Gerulphus wordt hier biezonder vereerd: er wordt verteld dat hij hier vroeger begraven was en dat er boven

op zijn graf een altaar prijkte waar nu de preekstoel staat. Men denkt dat zijn gebeente tijdens de beroerde tijden verstrooid werd. De sakristie is klein maar behoorlijk. Heel wat inwoners worden hier van ketterij verdacht maar geen enkel partikulier geval werd onderzocht, aangezien de pastoor, omwille van zijn recente aanstelling, van niet veel afweet.

Kerk

De oudste kerk van Merendree was oorspronkelijk een kruiskerk in veldsteen, vermoedelijk dateert ze van op het einde van de XIIe eeuw. Het huidige koor, transept met vieringtoren en bijgebouwen zijn Romaans, het schip met beide zijbeuken zijn neogotisch van stijl.

De archeologische overblijfselen veronderstellen een beuk met vlakke zoldering en twee zijbeuken. Wellicht nog vóór het midden van de 16e eeuw werden de zijbeuken afgebroken (4). Dit wordt bevestigd door de tekening van 1613. Hierop onderscheidt men duidelijk een eenbeukige kerk. Indien deze tekening de werkelijke toestand van het begin van de zeventiende eeuw weergeeft, dan dateren de zijbeuken van na 1613 en niet uit de 16e eeuw, zoals R. Moelaert veronderstelt.

In de rechterkruishoek was er in 1624 zeker een sacristie. Ze was zo breed als de huidige, maar minder diep. De huidige geel - zwarte bevoering (14 cm x 14 cm) in het koor en de kruisbeuk moet in de daaropvolgende jaren gelegd zijn (5).

In tegenstelling tot de kerk van Nevele, was die van Merendree in 1624 in behoorlijke staat (6).

Pastoor

In 1612 werden de parochies Merendree en Hansbeke door een pastoor bediend (7).

Van 17 april 1613 tot 1624 was Isaac Oerkeman, geboren te Oudewater in Zeeland, belast met de zielszorg in Merendree en Hansbeke (8). Van 7 februari 1624 tot in 1625 was Carolus Van Durme Pastoor in Merendree. Bij het bezoek van bisschop Triest op 28 april 1624 was Carolus Van Durme dus nog maar twee maand in Merendree (9).

H. Gerulfus (10) en (18)

Gerulfus werd uit edele ouders geboren te Merendree. Zijn vader heette Leutgold(us), zijn moeder Ratguera, twee Germaanse namen. Vermoedelijk was zijn vader de plaatselijke heer. Hij woonde ongeveer 30 tot 40 passen van

de kerk misschien in het huidige Gerolfswal. Op de kaart van 1613 zien we naast de kerk een *bewalt huys van plaisance met den hof, bomgaert ende hofstedeken daermedegaende* (12). Dit goed was toen het huis van de meier, vandaan ook de naam Meierswal (13).

Het was zeker toen nog niet de huidige pastorie Gerolfswal, aangezien die pas in 1764 werd gebouwd (14).

Over het verdere leven van Gerulfus bestaan er twee versies. Volgens de Drongense versie werd hij in het woud tussen Drongen en Merendree door zijn vormselpeter vermoord, in de omgeving van de huidige Varendries. Volgens een andere versie werd hij onthoofd, vandaar dat reeds in vroege tijden zijn schedel in een afzonderlijke schrijn werd bewaard. Bij zijn afsterven omstreeks 750 was hij ongeveer 18 jaar oud. Hij werd begraven in de Sint-Radegondiskerk te Merendree. Tussen 923 en 932 werd zijn gebeente in Merendree ontgraven en naar Drongen overgebracht.

Tijdens de godsdienstoorlogen sloegen Gentse beeldstormers op 24 augustus 1566 de abdij van Drongen stuk. De toenmalige abt had de reliekschrijn van de abdij voordien in veiligheid gebracht.

In 1569 werden de kostbare heiligdommen weer naar Drongen overgebracht. In februari 1578 werden de kloosters van Gent opnieuw geplunderd. Prior Egied Sterck van Drongen had de schedel van de H. Gerulfus uit de reliekhouder genomen en in veiligheid gebracht in de woning van Lieven Nemegeer te Gent.

Eind september 1584, na de overgave van Gent aan Farnese, heeft men de reliek van de heilige naar het noodklooster op de Turfbriel overgebracht.

Tegen de linkervieringpijler van de kerk van Merendree bevond zich het mausoleum van de H. Gerolf, dat tijdens de godsdiensttroebelen werd verwijderd.

Na de troebele tijden van de reformatie kwam in het eerste kwart van de 17e eeuw de devotie tot de H. Gerulfus tot een nieuwe bloei.

Ketterij (15) en (16)

Vanuit Brugge en Gent heeft het doperdom - en niet zozeer het calvinisme - zich in het Land van Nevele verspreid. In 1535 ontstonden in beide steden doperse kernen die vaak contact met mekaar hadden. Merendree, gelegen halfweg tussen Brugge en Gent, werd heel vlug een geliefde pleisterplaats van dopers.

De Merendreenaren Jan Steyaert en zijn neef Pieter De Pau bekeerden zich tot het nieuwe geloof en moesten reeds op 17 mei 1542 hun overtuiging met de dood bekopen. Tot in de tweede helft van de 17e eeuw woonden in Merendree hervormden. De huidige wijk Dopershoeke herinnert nog aan de plaats waar

deze dopers hebben gewoond, ver buiten de dorpskern. De invloed van het protestantisme is geleidelijk gedaald door de gecombineerde acties van kerk en staat.

Vanaf omstreeks 1650 schenen de hervormden hun sterkste aanhang verloren te hebben. Uit verschillende parochies trokken ze speciaal naar Aardenburg voor protestantse oefeningen en sermoenen. Naarmate de hervormden in Merendree meer geïsoleerd geraakten hebben ze zich definitief in Aardenburg gevestigd.

Gebeente van H. Gerulfus werd verstrooid

Volgens K. Bergé (17) bezat Merendree in 1624 reeds relieken van de H. Gerulfus. Dat klopt niet met wat bisschop Triest schrijft in zijn verslagen van 1624, 1627 en 1630.

In het midden van de 18e eeuw bezat Merendree relieken van de H. Gerulfus, H. Kruis, H. Aldegondis, H. Jucundina, H. Deodata, H.H. Fabianus en Sebastianus.

10 oktober 1627

C. pr. (C=confirmatio, de bisschop heeft het vormsel toegediend; pr=procuratio, de bisschop heeft een maaltijd genomen.)

Rond acht uur 's morgens vertrok de bisschop uit Gent en kwam omstreeks 10 uur aan bij het kerkhof van deze kerk dat naar alle kanten openligt voor het vee. Door gebrek aan middelen kan het niet afgesloten worden. Nochtans waren de inwoners van plan dat te doen en kochten bakstenen aan, maar wegens de aanhoudende invallen van soldatenbenden konden zij er niet zoveel ineens bijeenkrijgen. Verder is de kerk voortreffelijk, goed uitgerust en in goede staat, behalve dat de O.-L.-Vrouwkapel een strodak heeft en dat een gedeelte van het dak aan de noorderkant dreigt in te storten; het is met pannen bedekt en het gebint kan het gewicht niet dragen. Er staat een keurig tabernakel in het midden van het hoofdaltaar waarop een schilderij prijkt. Het tabernakel bevat een keurige pixis, een monstrans en zilveren vaten waaronder een corporaal ligt. De biechtstoel is degelijk en de dekreten conform; de preekstoel is onpraktisch en boven het altaar geplaatst waaronder vroeger het stoffelijk overschot van de h. Gerulphus begraven lag en wiens relieken verstrooid werden. Er is een fatsoenlijke doopvont met afvoerbakje maar nog geen doopkapel. De sakristie achter het altaar biedt weinig ruimte en is ongerieflijk.

Er zijn ongeveer 430 paasplichtigen die allen aan hun plicht voldoen, behalve Petrus de Meyere en Anna van Wassenhove; hun kinderen houden zelden hun pasen maar wonen de goddelijke diensten bij. Beiden zijn onbuigzaam in hun overtuiging. Boudewijn de Meyere is weggevlucht maar zijn vrouw die in verwachting is volbrengt haar paasplicht, zoals ook Petronella, dochter van voornoemde Anna, wat ze tot hiertoe nog niet gedaan hadden. Olivier Steyaert, een verstokte ketter, vluchtte naar Zeeland: dit alles volgens de getuigenissen van de pastoor, de meier, de burgemeester en een schepen. De bisschop heeft de parochieregisters nagezien die goed bijgehouden worden, evenwel niet door de pastoor maar door de koster. Beiden hebben een goede reputatie zoals eveneens de meier, de magistraat, de kerk- en armen-dismeesters, hoewel deze laatsten zelden naar de kerk gaan. Er is een ruime en goede pastorie, maar ze heeft wel wat reparatie nodig: het schijnt dat de inwoners er zullen voor zorgen. De pastorie heeft een boomgaard en is omringd door een gracht: ze ligt wat ver van de kerk en de weg er naartoe is niet gemakkelijk. De inwoners hebben de pastorie voor een hoge som gekocht. De pastoor zou hier meer ijver aan de dag moeten leggen voor het katechismusonderricht. Men zou de magistraat erop moeten wijzen dat ze bij bevel de ouders verplichten er hun kinderen heen te sturen. Er zijn hier geen relieken, geen aflaten, geen stichtingen, geen schatting van de pastorale rechten. De rekeningingen werden niet voorgelegd: de dorpsheer had ze opgevorderd. De meier beloofde ze naar Gent te brengen.

Kerkhof

Vroeger bezat de dorpsgemeenschap het recht, niet alleen om het vee te laten grazen op de gemeenschappelijke weiden en in de bossen, maar ook om het, na de oogst, te drijven op de braakliggende gronden van het dorp! Ook de grote wegen of 's heeren straten, die van het ene dorp naar het andere liepen waren vrije weiden voor de dorpsgemeenschap. Tot 's heeren straten mag men ook het dorpsplein en het kerkhof rekenen. In de oude dorpsgemeenschap was alles waar iets groeide gemene weide voor het vee. Het weiden op het kerkhof was in de meeste gewesten al heel vroeg voorbehouden aan het vee van bepaalde personen of eenvoudig verboden zoals in Ieper (18). Uit de kerkrekeningen van Reningelst (West-Vlaanderen) van 1730 blijkt dat het gras op het kerkhof werd afgemaaid en jaarlijks verpacht werd. Hierbij kan men zich moeilijk indenken dat er toen grafheuveltjes werden gemaakt of dat er kruisen op het kerkhof stonden. Dit zou het maaier van het gras fel bemoeilijkt hebben. Ook kan men zich niet voorstellen dat het grazende vee

de kruisen ongemoeid zou hebben gelaten. In Reningelst vindt men zelfs af en toe een uitgavepost voor het ruimen van koedrek uit de processieweg op het kerkhof (19).

Om de vruchten te beschermen tegen al het vee dat vrij rondliep moesten de landbouwers al de grond die vruchten droeg, al de maimeersen en bossen afsluiten met hagen of omheiningen.

Volgens bisschop Triest was het kerkhof van Merendree niet ommuurd. Nochtans zien we op de tekening van 1613 een muur rond het kerkhof. Misschien is hij wel onder het oorlogsgeweld bezweken. Wanneer is moeilijk met zekerheid te zeggen. Tussen 1609 en 1621 heerste er onder het Twaalfjarig Bestand vrede in onze streken. Dus moet die kerkhofmuur tussen 1621 en 1624 afgebroken zijn tijdens de invallen van de legers van de Staten der Verenigde Nederlanden (zie ook noot 20).

Invallen van soldatenbenden (20)

In 1621 werd het Twaalfjarig Bestand dat tussen 1609 en 1621 voor een relatieve vrede zorgde, opgeschort.

Tussen 1613 en 1617 werd de Brugse Vaart gegraven als verdedigingsmiddel tegen de invallen van de legers van de Staten der Verenigde Nederlanden. Kort na 1621 stuurden de Hollanders expeditielegers over de Brugse Vaart. Ze haalden al de paarden af in Landegem en keerden over Merendree (Durme) terug naar het Noorden.

Nog in 1621 worden de dorpen ten zuiden van de Brugse Vaart overlast aangedaan door de troepen die hen moesten beschermen.

Op 10 september 1621 wordt de Brugse Vaart zonder verdediging achtergelaten. De landslieden zullen zo goed en zo kwaad als het gaat de leemte trachten te vullen met behulp van de kasselrijssoldaten.

In de komende jaren zijn Merendree en de andere dorpen ten zuiden van de Brugse vaart herhaaldelijk het slachtoffer van vijandelijke troepen.

O.L.-Vrouwkapel

Reeds in 1475 wordt in Merendree een gilde van O.L.Vrouw en de H. Gerulfus vermeld. Ze telde toen 957 leden, meestal uit de omliggende dorpen waar de abdij van Drongen bezittingen had.

Na de beroerten werd de confrerie in 1629 opnieuw ingericht. Mgr. Triest nam in dat jaar aan de processie deel (21).

Tijdens het Bestand (1609 - 1621) waren veel kerken nog in een armzalige toestand als gevolg van de godsdienstroebelen. Vrij spoedig werd bijna overal een gedeelte van de kerk met stro gedekt, zodat ter plaatse mis kon gelezen worden (22).

Paasplichtigen

De naam Petrus de Meyere komt herhaaldelijk voor in de Staten van Goed van Merendree (23).

Het was niet zo uitzonderlijk dat „kettters” op de parochie mochten blijven en dat de geestelijke rechters geduld oefenden, bijv. indien de andere leden van het gezin katholiek waren en beloofden de verdachte(n) te bekeren (24).

In de akten van 1649 en 1650 treffen we de namen aan van Jacques en Philips de Meyere, zonen van Boudewijn. Indien ze de zonen zijn van de genoemde Boudewijn, van wie de vrouw in 1687 in verwachting was, dan mogen we besluiten dat de zonen katholiek gebleven zijn, zoals hun moeder (25).

Olivier Steyaert

Reeds omstreeks 1535 was een zekere Jan Steyaert gewonnen voor het nieuwe geloof. Hij werd op 17 mei 1542 terechtgesteld (26). Leden van de familie Steyaert hebben meegewerkt aan de uitbouw van anabaptistenkernen in en rond Merendree. In december 1544 werd Hanneken Steyaert te Vinderhoutte als ketter onthoofd. Callekin Steyaert, dochter van schepen Olivier Steyaert, werd in 1562 omwille van haar doopsgezinde overtuiging te Gent gearresteerd en na het „Wonderjaar” 1566 werden Arent en Joost Steyaert als anabaptisten vervolgd (27).

In 1584, 1607 en 1608 wordt er in de Staten van Goed van Merendree een Olivier Steyaert vermeld (28). Op 28.6.1649 woonde in Aardenburg Martkynken Stutterman, weduwe van Olivier Steyaert (29). Deze Olivier Steyaert is net zoals zo vele andere Merendreenaren naar Zeeland uitgeweken (30). Voor veel hervormden werd de druk van de katholieke omgeving zo groot, dat ze naar het noorden trokken. In de lijsten van de nieuwe leden van de Hervormde Kerk van Aardenburg (Zeeland) vinden we volgende personen uit Merendree:

5 april 1609: Jacques De Bats, landbouwer;

12 juli 1609: Arent Tats, landbouwer;

12 juli 1609: Syntgen Van Hulle, echtgenote van Arent Tats;

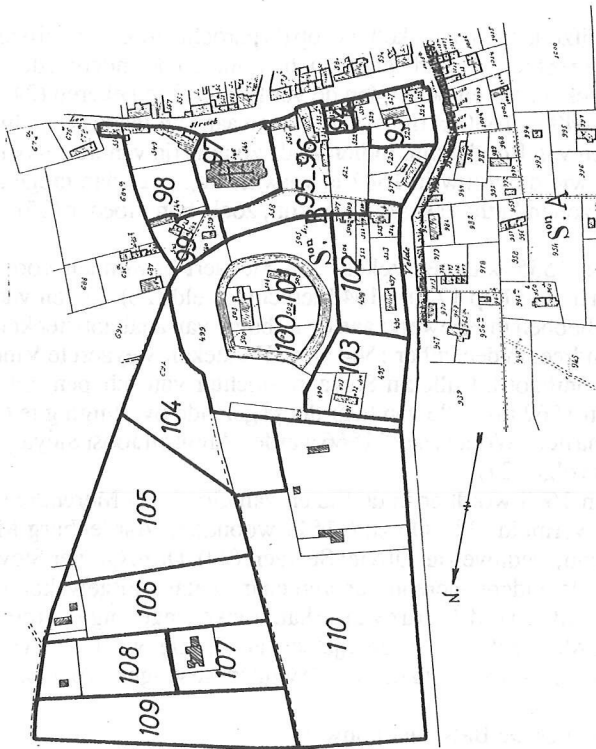
12 juli 1609: Jan Lievens, landbouwer;

12 juli 1609: Janne Van de Walle;

12 juli 1609: Sara Van Hulle;

12 juli 1609: Maeyken Specaert;

1 april 1612: Jan Taats, landbouwer (31).

Situatieschets van de kerk van Merendree met de omgeving volgens het landbouw van 1680. Perceel 98 is een herberge ende vierschare, perceel 97 de kerk en het kerckhof, perceel 95-96 is een hofstedeken wesende ene herberge aan het kerckhof en perceel 100-101 was in 1680 een behuyst pachthof, de latere pastorie Gerolfswal. (Reconstruetekening van L. Neyt.)

5. De meier

Sedert 1319 waren de heerlijkheden Vinderhoute en Merendree afhankelijk van dezelfde heer. Deze dubbele heerlijkheid met één baljuw bleef gerechtelijk en bestuurlijk gescheiden. Te Merendree hield met vierschaar met de baljuw of zijn vervanger de *meier* en zeven schepenen. Twee waren van Landegem, twee van Hansbeke en drie van Merendree zelf afkomstig. Deze schepenen zetelden om de veertien dagen, zowel bij winter- als bij zomertijd (32). Op 8.3.1608 was Christoffel Martens meier van de heerlijkheid Merendree en Vinderhoute (33). In 1588 en nog op 22.5.1609 was Mattheus Van Bost baljuw. In 1609 waren Antheunis de Baets, Jan Steyaert, Jan de Cuupere, Willem Maenhout en Mathijs van dale schepenen van Merendree (34).

6. Zondagsmis

De kerkelijke overheid probeerde op verschillende manieren het verzuimen van de zondagsmis te doen ophouden of minstens te beperken. Wie niet naar de kerk kwam werd persoonlijk vermaand en, wanneer verbetering uitbleef aangeklaagd bij de kerkelijke rechtbank of curia (35).

7. De pastorie (36)

De oudste pastorie of *priesteragie* van Merendree lag dicht bij het H. Geeststraatje op ongeveer een halve kilometer van de kerk. Het was een omwalde hoeve met boomgaard. Via een dreef en de *pastorijwegel* begaf de pastoor zich dagelijks naar zijn kerk.

Nadat pastoor Jacobus van Coppenolle in 1764 zijn intrek nam in een huis dicht bij de kerk werd de oude pastorie vanaf kerstdag 1764 verhuurd aan Joannes de Vlieger, zoon van Pieter. Deze Joannes kocht op 10 februari 1776 dit goed. Het huis, dat inmiddels in twee woningen was verdeeld, werd in 1898 verkocht. Sedert 1974 in de S.M. Deinse Bouwmaatschappij eigenaar van de grond.

IJver van de pastoor bij het catechismusonderricht.

Van 15 oktober 1626 tot aan zijn overlijden te Gent op 24 oktober 1646 was Arnoldus de Kesele pastoor van Merendree (37). Hij had bij bisschop Triest en bij deken Zachtmoorter geen al te goede faam. Tussen de pastoor en zijn koster boterde het niet goed (38). Toch had de koster volgens de bisschop een goede reputatie.

Het is dan ook begrijpelijk dat de pastoor, volgens zijn bisschop, meer ijver aan de dag zou moeten leggen voor het catechismusonderricht, zeker in een parochie als Merendree waar een harde kern van „kettters” bleef wonen en samenkomen. Het godsdienstonderricht voor kinderen vormde de basis van de geloofskennis en diende de latere volwassenen een vaste geloofsvertuiging mee te geven. Op parochies waar de godsdienstbeleving verslapt was of waar ketttersgezinden woonden werd de lering nog meer aangemoedigd. o.m. voor Merendree vroeg deken Zachmoorter van Deinze tussen 1627 en 1645 de grootst mogelijke aandacht voor catechisatie (39). Door het tekort aan ijver van pastoor de Kesele werd het katholieke herstel in Merendree niet bevorderd (40).

Pastoor de Kesele hechte meer belang aan tijdelijke zaken dan aan het geestelijk welzijn. Zo kocht hij o.m. op 25 februari 1645 een perceel grond te Merendree (41). Bovendien trok hij dikwijls naar de herberg naast het kerkhof of stond hij er vóór deur te drinken en riep dat dit hem niet verboden was (42). Moeilijk was het niet voor de pastoor om dicht bij zijn kerk op café te gaan. De kerk en het kerkhof van Merendree waren door twee herbergen geflankeerd. De oudst geattesteerde herberg aan de kerk van Merendree dateert uit 1608. Zij paalde ten oosten aan het kerkhof en was in dat jaar eigendom van Guillaeme de Croock. Ze werd op 22 mei 1609 gekocht door Jan Van Duerme. In 1680 was ze in het bezit van Louis Van Hecke en ze werd uitgebaat door Pieter Cocquijt.

Zeker van 1720 werd in die herberg, die in 1774 *het wethuys* heette, de vierschaar gehouden. Op 24 oktober 1748 werd de hofstede met herberg verkocht door Joannes Vander Stricht aan Isabella Theresia Wouters, vrouw van Merendree.

Op dat ogenblik was Laureijns Andries gebruiker van de herberg en hofstede. Zowel in 1774 als in 1779 was Joannes Andries bewoner van *het wethuys*. In 1793 was Jacques Baillieul de waard.

De tweede herberg, Sint-Hubrecht, eigendom van Jonkheer Philip Guille Frans Wouters, heer van Vinderhoute, werd op 28 juli 1687 verkocht.

Ze paalde met de westzijde aan het kerkhof van Merendree en was op dat ogenblik verpacht aan de weduwe van Mattheus Wieme. Jaspert Martens werd de nieuwe eigenaar en was verplicht in de herberg een kamer ter beschikking te stellen van de wethouder van Merendree. In 1710 was Jacques de Broux uitbater van de herberg. Bijrferenis kwam de herberg in het bezit van Benoit Emanuel Cardon, advocaat in de Raad van Vlaanderen. In 1797 vestigden de Kapucijnen zich op de plaats waar een herberg Sint-Hubertus gelegen was. Agatha Deneve en haar medezusters religieuzen zijn de eigenaars van dit goed (43).

Magistraat moet de ouders verplichten

De pastoor vertrouwde op de hulp van de magistraten om de gelovigen naar de mis en de kinderen naar het catechismusonderricht, zo nodig, te dwingen. Op verscheidene parochies werkte de wereldlijke overheid niet mee. Soms had de baljuw belangen in de dorpsherberg, in enkele gevallen bleven de notabelen zelf tijdens de zondagsmis in de herberg hangen. In Merendree waren zelfs de kerk- en armendismeesters in 1627 geen trouwe kerkgangers en ook de pastoor stond liever in het café dan in zijn kerk.

Paasplichtigen

Tien parochianen van Merendree beweerden in 1628 dat ze gewoon waren op Pinksteren hun Pasen te houden en dus te biechten en te communiceren (44).

6 september 1630

Heel vroeg in de morgen vertrok de bisschop uit Gent en bezocht Merendree. Hij vond er het kerkhof nog niet afgesloten. De noordelijke zijkapel was nog niet met pannen of schaliën afgedekt. Er is geen doopkapel. Voor de rest is de kerk behoorlijk uitgerust en heeft een zeer keurig altaar vóór hetwelk nochtans geen godslamp hangt. Dit bij gebrek aan inkomsten die de 20 florijn, per jaar niet overschrijden, zodat de parochianen de onkosten van alle herstellingen moeten dragen. De rekeningen worden nauwkeurig bijgehouden, maar men vindt er noch de grenzen van de pastorale goederen noch de hypoteken op rentegoederen. Er is ook geen koffertje voor het bewaren ervan. De parochieregisters zijn de dekreten conform. De pastoor heeft nog geen lijst van de gezinnen opgemaakt en is nalatig wat het catechismusonderricht aan de jeugd betreft; anders heeft hij de naam nogal ijverig te zijn wat betreft het preken, het vervullen van zijn overige ambtsplichten en het bezoeken van de zieken. Zelden celebreert hij de vespers. In deze parochie zijn er ongeveer 450 paasplichtigen die allen aan hun paasplicht voldoen, behalve Anna van Wassenhove die totaal gek en kinds is maar ongevaarlijk; eertijds was ze van ketterij verdacht. De ketter Petrus de Meyere is uitgeweken. Zeger de Caesmaker, hoewel meer dan eens vermaand, weigert de kerkdiensten bij te wonen. Aan het vieren van de heiligdagen wordt hier weinig belang gehecht. Er zijn grote herstellingen aan de pastorie nodig. Voor de rest was niets dan goeds te vernemen. Hier zijn relieken noch aflaten.

Vespers

Vespers en lof waren niet verplicht zoals de zondagsmis. toch schreef de diocesane synode van 1613 voor dat alle pastoors op zon- en feestdagen vespers en lof moesten zingen om de gelovigen van herbergen, gevaarlijke, ketterse bijeenkomsten en verveling af te houden. Niet alle priesters gaven gevolg aan de oproep van de bisschop, zo ook pasoor de Kesele van Merendree niet (45). Op het *capitulum pastorum* van 1633 beloofden alle aanwezige pastoors elke zondag en misschien op grote feesten de vespers te zingen (46).

450 paasplichtigen

Om een idee te hebben over het bevolkingsaantal van Merendree zijn de communicanten-cijfers een goede aanduiding. 450 communicanten of paasplichtigen betekent een bevolking van ca. 750 inwoners.

Petrus de Meyere

In 1648 woonde in Merendree Philips de Meyere, zoon van Pieter (47).

Zeger de Caesmaker

In 1610 liet de pastoor van Aarsele Joannes de Caesmaekere aanhouden terwijl deze aan het preken was (48). De naam de Caesmaker vond ik niet in de parochieregisters van Merendree.

Misschien woonde hij ook maar tijdelijk als „ketter” in Merendree. Verwantschap met de Aarseelse predikant Joannes de Caesmaekere is niet uitgesloten.

Vieren van heiligdagen

Het hoeft ons niet te verbazen dat de gelovigen weinig belang hechtten aan het vieren van de heiligdagen, er waren immers in het totaal naast 52 zondagen nog ruim 40 feestdagen, waarop de gelovigen op straf van zware zonde verplicht waren de mis bij te wonen. Eén dag op vier was dus een heiligdag (49). In 1644 werden tien feestdagen van de lijst geschrapt (50).

Bovendien was de kerk zeker niet zo comfortabel uitgerust als nu. In de kerk stonden geen stoelen en slechts enkele banken (51).

17 april 1633

Diezelfde dag vond de bisschop de kerk in zeer erbarmelijke staat; van alle kanten waren dak en vensters beschadigd, het kerkhof lijkt op een openbaar plein en in de kerk is er maar een povere uitrusting. De mis wordt hier niet op het vastgesteld uur gecelebreerd, wel wordt er gepreekt en worden de vespers gezongen, maar er is geen katechismusonderricht. Over de handel en wandel van de pastoor en de koster wordt niets anders dan goeds verteld. Aan het vieren van de heiligdagen wordt hier weinig belang gehecht, vooral wat de vespers betreft. De meier, de magistraat, de kerk- en armdismeesters hebben een goede reputatie, zoals bijna de hele bevolking. Die telt ongeveer 450 paasplichtingen die allen aan hun plicht voldoen, behalve drie zwangere vrouwen. Die in vroegere tijden van ketterij beschuldigd werden zijn gevluht of tot inkeer gekomen. De vroedvrouw is een eerbaar mens. Die naar hier komen wonen zijn hebben een getuigschrift voorgelegd. Er moeten hier geen bomen gesnoeid worden omdat er geen geplant zijn op de gronden van het pastoraat. De parochieregisters zijn nauwkeurig bijgehouden, evenals de lijst van de gezinnen. De pastoor is niet in het bezit van de dekreten van het provinciaal concilie en de diocesane synode omdat hij ze bij de boekhandelaars niet kon vinden. De rekeningen zijn nauwkeurig maar vermelden niet de grenzen van de pastorale goederen die maar magere inkomsten opleveren. Toen alles afgehandeld was, keerde de bisschop terug naar Gent.

Uren van de mis

Om iedereen de kans te geven tot behoorlijk mishoren was het van belang dat de zondagsmis op een vast uur werd opgedragen. De kerkelijke overheid stelde voor de dienst om 9 u. te beginnen en niet langer dan twee uur te laten duren (52). Deze regeling werd dus in Merendree niet nageleefd.

Handel en wandel van de pastoor en de koster

Om inlichtingen te krijgen over de handel en wandel van de pastoor en zijn medewerkers werden op de dag van het bezoek van de bisschop personen uit het dorp geraadpleegd. Deze gegevens over de pastoor en zijn medewerkers konden subjectief gekleurd zijn. Soms vermeldde bisschop Triest de namen van de ondervraagde personen of noteerde hij de verschillende meningen over de pastoor (53).

Ketters gevluht

In 1634 merkte deken Zachmoorter op dat in het hele gebied van Nevele veel mensen grote sympathie hadden voor de ketterse ideeën. Ook in zijn verslagen van 1636 en volgende jaren zou het volgens de deken moeilijk zijn de resten van het protestantisme uit te roeien. Volgens de bisschop echter waren in 1633 de ketters tot inkeer gekomen of gevluht (54). Waar ligt de waarheid?.

De vroedvrouw

Omwille van de hoge kindersterfte was de vroedvrouw dikwijls verplicht het nooddoopsel toe te dienen. Vooraleer een vroedvrouw haar taak mocht uitoefenen moest ze eerst de geloofseed afleggen en bewijzen dat ze kon dopen. Van een vroedvrouw werd ook verwacht dat er niets op haar levenswandel aan te merken viel (55).

Getuigschrift

De pastoor diende van alle nieuw aangekomenen van wie niet bekend was of ze katholiek leefden, een getuigschrift te eisen. Dit getuigschrift moest afgeleverd worden door de pastoor van de parochie waar zij het laatst verbleven, indien die parochie tot dezelfde dekenij behoorde (56).

Decreten

Alle geestelijken werden in 1613 verplicht zich de bijbel en de catechismus van Trente, de decreten van het Concilie van Trente, van het provinciaal concilie en de diocesane synode aan te schaffen. In 1613 ging deken Zachmoorter na of alle pastoors wel over die boeken en documenten beschikten. Pastoor de Kesele van Merendree bezat in 1633 nog steeds de vereiste documenten niet, omdat ze niet meer te koop waren. De bisschop nam deze verontschuldiging niet aan (58). Hoe het verder afliep weten we niet.

16 september 1637

Diezelfde dag heeft de bisschop nog deze kerk bezocht: in verhouding tot haar inkomsten is ze tamelijk goed uitgerust en verkeert in goede staat.

Het overige nochtans ziet er verouderd uit. De pastoor houdt zich niet aan het uur van de kerkdienst en bekommert zich niet om zijn ambtsplichten, maar is in wereldse zaken beslommerd. Wegens het uitblijven van sancties en de nalatigheid van de politionele overheid worden de heiligdagen hier niet goed gevierd waarover klachten bij de „meesteres” van het dorp werden ingediend. Hoewel ze op voorhand verwittigd waren hebben weinig of geen parochianen zich aangemeld om over de levenswandel van de pastoor te getuigen. Er zijn hier ongeveer 450 paasplichtigen die allen aan hun plicht voldoen. Geen doopkapel. De rekeningen zijn in orde, maar de eindrekening van de armendis klopt niet, want enkele ontvangers zijn die instelling gezamenlijk nog 75 pond groten schuldig. De parochieregisters zijn in orde. Het kerkhof staat naar alle kanten open. De pastorie is in goede staat. Nadat hij alles gezien en gehoord had, is de bisschop naar Gent teruggekeerd.

De pastoor is in wereldse zaken beslommerd

Dit is een toespeling op de gelddrang van de pastoor (zie vroeger, verslag van 1627). In 1634, 35 en 36 was deken Zachmoorter niet tevreden over de predikatie van pastoor de Kesele. Hij moet zijn preek beter verzorgen en zich aanpassen aan het publiek (59).

Viering van de heiligdagen

De pastoor vertrouwde op de hulp van de magistraten om de gelovigen naar de mis te dwingen. Maar op verscheidene parochies o.m. in Merendree bleef de wereldlijke overheid tussen 1628 en 1655 in gebreke. De baljuw van Merendree was tevens brouwer in 1633 en 1637 en wilde uiteraard zijn klanten niet ontstemmen door een strenge controle op het herbergebezoek. In 1633 bleven de notabelen of magistraten zelf in de herberg hangen tijdens de zondagsmis (60).

24 augustus 1642

De kerk is in goede staat maar heeft een schamele uitrusting, en dat bij gebrek aan inkomsten die amper drie pond groten belopen. Het kerkhof is nu afgesloten. Preek-en biechtstoel zijn nu behoorlijk en de dekreten conform. Er zijn hier 450 paasplichtigen die aan hun plicht voldoen, behalve Egidius de Deckere, een stijfkoppig mens. In deze parochie loopt er een pseudobezezer

rond, van Knesselare afkomstig; de mensen vertellen, volgens de pastoor, dat hij exorcismen bedreef in het huis van Filip de Meyere. De pastoor heeft een goede reputatie bij zijn parochianen maar schenkt meer aandacht aan het wereldse dan aan het geestelijke en hij gaat ook te gemeenzaam om met zijn mensen. Verder vernam de bisschop niets anders dan goeds over het volk en zelfs over de pastoor. De pastorie is vrij behoorlijk.

De koster

Uit de dekanale verslagen van 1639 weten we dat de koster van Merendree, tevens, schoolmeester, een eerbaar man was, maar graag brandewijn proefde. Dit gaf geen aanleiding tot schandaal, maar de bisschop vreesde dat de jongeren zich aan dit slechte voorbeeld zouden inspireren (61).

450 paasplichtigen

Het aantal kerkgangers in Merendree was nogal gering. Pastoor de Kesele zag als oorzaak het feit dat het dienstpersoneel 's morgens diende te werken en zich in de namiddag ging ontspannen (62).

Filip de Meyere

Op 10.10.1609 was een Philips de Meyere, fs. Joos landman uit Merendree één van de vijftientig aangehouden die aanwezig waren op een samenkost van hervormden te Lovendegem. Deze Philips de Meyere blijkt een ietwat eigenaardig figuur. Hij gelooft in geen enkele religie en is sinds de overgave van Gent in 1584 niet meer naar de kerk of de biecht geweest. Hij schonk aan de pastoor hooi, stro, vlees of geld opdat hij door de vingers zou zien (63).

In 1650 woonde in Merendree een Philips de Meyere zoon van Boudewijn (64) en in 1648 een Philips de Meyere, zoon van Pieter (65).

In 1629 wordt een Petrus de Meyere verdacht van ketterij. Misschien is Philips wel zijn zoon.

De pastoor beloofde aan deken Zachmoorter in 1640 en 1648 dat hij bepaalde geloofsproblemen zou behandelen omdat er op zijn parochie veel verdachten woonden (66).

7 mei 1644

Heel vroeg verliet de bisschop Gent en bezocht de kerk die in zeer goede staat verkeert wat het gebouw betreft; maar de uitrusting is pover en er is nog geen doopkapel. Rekeningen en registers zijn in orde, maar in het doopregister is de familienaam van de moeder van de dopeling niet vermeld; ook is er geen vaste datum voor de controle van de rekeningen opgegeven. De sakristie is te klein. Er zijn hier ongeveer 450 paasplichtigen die allen hun plicht vervullen, behalve een de Deckere met zijn vrouw en nog een familielid van hem, een oude soldaat Egidius genoemd. Over de pastoor en de inwoners werd niets dan goeds vernomen. Nochtans lijkt de pastoor weinig studiejver te betonen. Hij bewoont een tamelijk gerieflijk huis met een gracht omringd; het gebouw is wel in goede staat maar vergt hier en daar wel een dringende herstelling.

De familienaam van de moeder wordt niet vermeld

Uit een steekproef in de doopregisters van 1644 blijkt inderdaad dat de moeder van de dopeling alleen met de voornaam werd genoemd.

29 april 1649

Diezelfde dag vóór het middagmaal bezocht de bisschop de parochie en konsakreerde er het hoogaltaar ter ere van de h. Radegundis. Het kerkhof zou helemaal afgesloten zijn was er een hek aan de uitgang. De kerk, die nochtans maar geringe inkomsten heeft, is tamelijk goed uitgerust. De onkosten worden door de inwoners gedragen die aan de kerk gehecht zijn. Een armzalige sakristie: mocht men het gewelf wegnemen dan kon ze vergroot worden. De doopvont zou voldoening geven als er een deksel op geplaatst werd. Zoals vroeger is er nog altijd geen doopkapel. De parochieregisters zijn de dekreten conform, maar men vindt erin geen vermelding van de trouwbeloften. Ongeveer 420 paasplichtigen die, behalve vier, allen hun plicht vervullen. De rekeningen vermelden niet overal de grenzen van de pastorale goederen. De kerkfabriek heeft een schuld van 4 pond groten, de armendis een krediet van 62 pond groten. Het edikt van het Concilie wordt opgevolgd. De pastoor wordt bij de nieuwe aanstelling van de overheidspersonen geraadpleegd. De nalatenschap van de overleden pastoor Keggels is nog niet vereffend met de kerkmeesters en de parochie. Het legaat door pastoor Martien Verbrugge aan de kerk geschonken schijnt door de schuld van de erfgenamen niet verhaalbaar te zijn. De parochie zal de schuld van 25 pond groten in gedeelten

aflossen; die som heeft ze bij de armendis geleend. De pastoor is er nog niet in geslaagd om de ouders hun pasgeboren kinderen onmiddellijk te laten dopen. Nochtans is hij door hen geliefd en geacht; hij is een goed mens, vol ijver, en zorgt voor het katechismusonderricht. Naar het schijnt heeft hij ook de volgende personen tot het katholicisme teruggebracht: Egidius de Deckere en vrouw, Judocus Willens en vrouw en ook nog Franciscus de Deckere, vrouw en zoon. De pastoor komt evenwel met de koster niet overeen. Toen alles afgehandeld was, keerde de bisschop terug naar Gent.

H. Radegondis

De kerk van Merendree is toegewijd aan de H. Radegondis. Zij was een afstammelige van een Thuringse dynastie en werd als oorlogsbuit aan Chlotarius I, de Oude, toegewezen. Zo werd ze als tien -, twaalfjarig meisje naar het Frankenland meegesleept.

Zij huwde in 538 met dezelfde Chlotarius na de dood van zijn vrouw Chunsena. Na de moord op haar broeder ontving zij van bisschop St.-Medard uit Soissons het kloosterkleed van diacones en vestigde zich in de koninklijke villa te Saix. In 552 of 553 trad zij met haar gevolg in het klooster van O.L.Vrouw te Poitiers. Ze werd er op 13.8.587 begraven (67).

Pastoor Keggels

Het gaat hier om de overleden pastoor de Kesele (+ Gent op 24.10.1646) en niet om Keggels (68).

Pastoor de Kesele werd op 28.11.1646 opgevoegd door Martin van den Brugge of Verbrugghe. Maar die stierf nog geen jaar later op 14.8.1647 aan de pest. Op 17.10.1647 werd Petrus Swallens, Schellens of Schellenus, afkomstig uit het bisdom Mechelen, pastoor van Merendree. Hij was geboren in 1604, op 18.3.1628 te Brussel priester gewijd en tussen 1636 en 1647 pastoor te Melsen (Oudenaarde) (69). Hij is ook de stichter van de Confrerie van het H. Kruis te Merendree (70).

Dopen

Ondanks de verplichting van Kerk en Staat schenen de ouders veelal niet gehaast om hun kinderen te laten dopen. Vaak werd de doopplechtigheid uitgesteld of verschoven naar de volgende zondag (71).

3 september 1651

C. (De bisschop heeft het vormsel toegediend). Heel vroeg is de bisschop uit Gent vertrokken. Hij vond in de kerk maar een bescheiden uitrusting, althans niet beter dan bij zijn vorig bezoek. 480 paasplichtigen die samen met de pastoor een goede reputatie hebben. Onder hen is er één die van ketterij verdacht wordt en vroeger nog burgemeester was; ook een zekere Egidius de Deckere. Beiden voldoen nu toch aan hun paasplicht. De familie de Meyere is tot inkeer gekomen. De rekeningen zijn in orde, hoewel ze nog niet overal de grenzen van de pastorale goederen aangeven. Het edikt van het Concilie werd doorgegeven en wordt nageleefd. Om een sluitende rekening te hebben heeft de parochie 8 pond groten van de 25, die ze van de armendis geleend had, terugbetaald. De voorzitters van de armendis en de kerkfabriek worden met inspraak van de pastoor aangesteld en hem wordt ook vóór de bekendmaking de samenstelling van de magistraat meegedeeld. Er is geen schijn van dat er hier samenkomsten van verdachten plaats vinden, want het merendeel van hen is gevlucht. Een datum voor de controle van de rekeningen werd vastgesteld. De mensen verlaten de kerk niet meer vóór het einde van de mis. De parochie looft prijzen uit voor de catechismus. De parochieregisters zijn goed bijgehouden. De kerk is arm, maar heeft met de toren wel een herstelling nodig.

Vroegere burgemeester

In 1649, 50 en 52 was Petrus Van de Velde burgemeester (72).

Egidius de Deckere

In de tafels bij de parochieregisters van Merendree vonden we één Egidius de Deckere. Hij overleed op 10 september 1669 maar de overlijdensakte zelf is niet bewaard, zodat we niets meer over hem te weten konden komen (73).

Paasplicht

Het is onmogelijk uit te maken hoeveel schijnkatholieken in Merendree leefden, mensen die soms onder dwang en uit schrik voor vervolging hun protestants geloof beleden en zich als katholieken voordeden.

Samenkomst van verdachten

In 1651 - 52 beklemtoonde deken Zachmoorter dat de pastoor de „kettters” en nalatigen door voortdurende vermaningen zodanig moest vermoeien dat ze ongeduldig werden en gedwongen werden te emigreren. De invloed van het protestantisme is dan ook geleidelijk gedaald en daalde merkbaar rond 1650 door de gecombineerde actie van Kerk en Staat (74).

Verlaten van de kerk

Het vroegtijdig verlaten van de kerk was in de dekenij Deinze een slechte gewoonte waarover de dekens op hun vergaderingen van 1633 tot 1659 bleven klagen. Ze zochten naar maatregelen om dit misbruik op te heffen, o.m. door stipt te beginnen, niet te lang te preken, vóór 11 uur de mis te beëindigen, de kerkdeur te laten bewaken door de magistraten en te haastige parochianen terug naar binnen te sturen (75).

Prijzen voor catechismus

Een middel om de jongeren naar de catechismus lessen aan te trekken bestond in het uitdelen van prijzen. In 1617 besloten de dekens van de dekenij Deinze dat de parochie of de armendis de prijzen moesten bekostigen (76).

Herstelling van de toren

Het kapittel van Doornik, tiendeheffer van de kerk van Merendree, werd op 21 november 1654 door de Raad van Vlaanderen veroordeeld om aan de gemeente Merendree 1500 gulden te betalen voor de herstelling van de kerk en voor de aankoop van benodigdheden (77). Me mogen ervan uitgaan dat de kerk en de toren in het midden van de 17e eeuw een grondige herstelling gekregen hebben.

16 augustus 1654

De bisschop vond de kerk in betere staat dan bij zijn vorig bezoek. Het kerkhof is veilig door een muur omheind. De pastoor en zijn parochianen hebben een goede naam. De doopvont is nog altijd zonder afsluiting. De pastoor en de

parochianen hebben beloofd dat ze de personen, die omwille van hun schamele kledij, de kerkdiensten niet durfden bijwonen, voortaan in de gelegenheid zullen stellen het wel te doen. Ze stelden voor de kapel van O.L.Vrouw een biezondere verzorger aan. De parochieregisters zijn de dekreten conform. De sommen van 80.9 en 9 gr. die de parochie geleend had wordt in gedeelten terugbetaald. Het katechismusonderricht is verzorgd.

Schamele kledij

Zeer arme mensen verwaarloosden soms de zondagsmis bij gebrek aan fatsoenlijke kleren. De pastoor van Merendree legde dit probleem voor aan deken Zachmoorter. De deken antwoordde dat de armentafel de meest behoeftigen van schoenen en kousen kon voorzien. Maar de armen weigerden die steun om hun kinderen die schande te sparen. Bisschop Triest aanvaardde niet dat iemand uit de mis wegbleef omwille van armoede, hij zag er eerder een voorwendsel in (78).

De visitatieverslagen verschaffen onze nuttige maar schaarse gegevens over de kerk zelf, de sacristie, de doopkapel en doopvont, de uitrusting van de kerk, het kerkhof en de pastorie.

De kerk

In 1624 verkeerde de kerk binnen en buiten in goede staat. toch waren herstellingen nodig aan de vensters en het gebinte.

Die schade was ongetwijfeld het gevolg van de godsdiensttroebelen, de vrijbuiters en de krijgsverrichtingen rond de Brugse Vaart (79).

In 1627 was de kerk in goede staat. De O.L.Vrouw-kapel had een strodak en het dak aan de noorderkant dreigde in te storten onder het gewicht van de pannen. In 1630 was de noordelijke zijkapel nog niet met pannen gedekt.

In 1633 verkeerde de kerk weer in erbarmelijke staat, dak en vensters waren beschadigd. Van 1637 tot 1644 verkeerde de kerk in goede tot zeer goede staat. In 1651 had de toren een dringende herstelling nodig en drie jaar later was de kerk weer in betere staat.

De sacristie

In 1624 noemde bisschop Triest de sacristie klein maar behoorlijk. Ook in 1627, 1644 en 1649 klaagde hij over de kleine ruimte. In latere verslagen zwijgt hij erover. Was de sacristie ondertussen vergroot?

Doopkapel en doopvont

In 1624 was de doopvont fatsoenlijk maar niet afgeloten, in 1627 was er geen afvoerbakje. Tussen 1630 en 1649 noteerde de bisschop dat er geen doopkapel was. Pas in 1764 werd er een doopkapel gebouwd. In 1649 was er geen deksel op de doopvont en net zoals in 1624 was ook in 1654 de doopvont niet afgesloten.

Pas in 1764 werd er een doopkapel gebouwd.

Heilige vaten en uitrusting van de kerk

Tussen 1624 en 1630 was de kerk behoorlijk uitgerust. Het altaar was fatsoenlijk en in 1627 was er een keurige pixis, een remonstrans en zilveren vaten. Er hing in dat jaar zelfs een schilderij op het hoofdaltaar. Een godslamp was er in 1630 niet.

Vanaf 1633 wordt de uitrusting slechter, wellicht als gevolg van troebelen is de uitrusting pover. In 1649 treedt er verandering op, de uitrusting is tamelijk goed maar blijft bescheiden in 1651.

Kerkhof

De tekening van 1613 toont ons duidelijk een ommuurd kerkhof. Pas in 1627 klaagt bisschop Triest erover dat het kerkhof naar alle kanten open ligt en op een openbaar plein gelijk. Daar komt verandering in in 1642, het kerkhof is afgesloten maar tot in 1649 ontbreekt een hek. Pas in 1654 was het kerkhof veilig afgesloten en ommuurd.

Pastorie

De pastorie verkeerde in een goede toestand in 1627. Ze was omwald, had een boomgaard maar lag ver van de kerk. In 1630 waren grote herstellingen nodig die in 1637 zeker waren uitgevoerd. Het bleef een behoorlijk gebouw tot in 1644, want dan waren hier en daar dringende herstellingen nodig. Globaal gezien was de bisschop tevreden over het pastoorshuis.

Jan LUYSSAERT
Merendree

Noten

- (1) M. CLOET, *Itinerarium visitationum Antonii Triest episcopi gandavensis (1623 - 1654). De visitatieverslagen van bisschop Triest*, Leuven, 1976.
- (2) E. CIETERS, J. VAN DE CASTEELE, *Nevele in de visitatieverslagen van bisschop Triest*, in *Het Land van Nevele*, jg. VII (1976, afl. 4, blz. 187 - 211).
- (3) A. MARTENS, *Hansbeke in de visitatieverslagen van bisschop Triest*, in *Het Land van Nevele*, jg. XIX (1988), afl. 2, blz. 131 - 145.
- (4) R. MOELAERT, *De Sint-Radegondekerk te Merendree en haar kunstpatrimonium in Appeltjes van het Meetjesland*, jg. XXXI (1980), blz. 32.
- (5) L. DE RUYCK, R. MOELAERT, A. RYSERHOVE, *De kerkdorpen Merendree en Hansbeke heemkundig bekeken*, Heemkundig Genootschap van het Meetjesland, 1979.
- (6) F. CIETERS, J. VAN DE CASTEELE, *Nevele in de Visitatieverslagen...*, blz. 192.
- (7) H. VERVAEKE, *Het kerkelijk leven in de dekenij Deinze onder deken Michiel Zachmoorter (1612 - 1660) en bisschop Antoon Triest (1622 - 1657)*, in *Het Land van Nevele*, jg. XIII (1982), afl. 3 - 4, blz. 167 en 265.
- (8) A. MARTENS, *Hansbeke in de Visitatieverslagen...*, blz. 139.
- (9) F. MICHEM, *De pastoors van het Land van Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. IV (1973), blz. 147.
- (10) R. MOELAERT, *Sint-Gerolf in de geschiedenis en legende*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, jg., XXVIII (1977), blz. 106 - 159.
- (11) A. MOELAERT, *De Sint-Radegondekerk...*, blz. 29.
- (12) L. NEYT, *Gerolfswalen de oude „priesteragie” te Merendree* in *Het Land van Nevele*, jg. XX (1980), blz. 5.
- (13) L. NEYT, a.w., blz. 3.
- (14) L. NEYT, a.w., blz. 7.
- (15) J. DECAVELE, *Het Land van Nevele in de hervormingstijd*, in *Het Land van Nevele*, jg. XII (1981), afl. 4, blz. 147 - 174.
- (16) H. VERVAEKE, a.w., blz. 237 - 238.
- (17) K. BERGE, *Kerkelijk leven in de dekenij Deinze 1661 - 1762*, in *Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en van het land aan Leie en Schelde*, jg., XLVIII (1981), blz. 9 - 225.
- (18) P. LINDEMANS, *Geschiedenis van de landbouw in België*, 2 dln, Antwerpen, 1952, deel I, blz. 345 - 347.
- (19) N.P., *Reningelst: begrafenistarieven*, in *Iepers Kwartier*, jg. 8 (1972), nr. 4, blz. 118 - 119.
- (20) A. DE VOS, *(Krijgsverrichtingen in en om Zuid-Meetjesland tijdens de laatste fase van de 80-jarige oorlog (1621 - 1648) in Appeltjes van het Meetjesland*, jg. VIII (1957), blz. 127 - 153.
- (21) R. MOELAERT, *Sint-Gerolf...*, blz. 146.
- (22) M. CLOET, *Het kerkelijk leven in een landelijke dekenij van Vlaanderen*

- tijdens de XVIIe eeuw. Tielt van 1609 tot 1700*, Leuven, 1968, blz. 273.
- (23) L. NEYT, *De staten van goed van de heerlijkheid Merendree*, Tielt, 1970, deel 1 (1583 - 1674).
- (24) H. VERVAEKE, a.w., blz. 240.
- (25) L. NEYT, *De staten van goed...*, blz. 19, 28, 29, 34, 36, 40, 42.
- (26) J. DECAVELE, *Het Land van Nevele in de hervormingstijd*, in *Het Land van Nevele*, jg. XII (1981), afl. 4, blz. 148.
- (27) J. DECAVELE, a.w., blz. 148 - 149.
- (28) L. NEYT, *De staten van goed...*, blz. 6, 16 bis en 16 ter.
- (29) L. NEYT, *De staten van goed...*, blz. 32.
- (30) N. KERCKHAERT, *De heresie in het Meetjesland in de eerste helft der 17e eeuw*, in Overdruk uit *Appeltjes van het Meetjesland*.
- (31) N. KERCKHAERT, a.w.,
- (32) L DE RUYCK, R. MOELAERT, A. RYSERHOVE, a.w., blz. 10.
- (33) R.A.G., Reg. 105, f° 46 (schriftelijke mededeling van Luc Neyt).
- (34) Schriftelijke mededeling van Luc Neyt.
- (35) H. VERVAEKE, a.w., blz. 195.
- (36) L. NEYT, *Gerolfswal...*, blz. 3 - 33.
- (37) F. MICHEM, a.w., blz. 147.
- (38) H. VERVAEKE, a.w., blz. 178.
- (39) H. VERVAEKE, a.w., blz. 221 en 270 (noot 58).
- (40) H. VERVAEKE, a.w., blz. 237.
- (41) L. NEYT, *De staten van goed...*, blz. 35.
- (42) H. VERVAEKE, a.w., blz. 177 en 290 (noot 99).
- (43) L. NEYT, *Enkele verdwenen herbergen te Merendree*, in *Het Land van Nevele*, jg. XVIII (1987), afl. 4, blz. 199 - 224.
- (44) H. VERVAEKE, a.w., blz. 206.
- (45) M. CLOET, a.w., blz. 280 - 281.
- (46) H. VERVAEKE, a.w., blz. 199.
- (47) L. NEYT, *De staten van goed...*, blz. 18.
- (48) M. CLOET, a.w., blz. 456.
- (49) M. CLOET, a.w., blz. 271.
- (50) H. VERVAEKE, a.w., blz. 196.
- (51) M. CLOET, a.w., blz. 279.
- (52) H. VERVAEKE, a.w., blz. 193.
- (53) H. VERVAEKE, a.w., blz. 158 - 159.
- (54) H. VERVAEKE, a.w., blz. 231.
- (55) H. VERVAEKE, a.w., blz. 202 - 203.
- (56) M. CLOET, a.w., blz. 477.
- (58) H. VERVAEKE, a.w., blz. 171 - 172.
- (59) H. VERVAEKE, a.w., blz. 218.
- (60) H. VERVAEKE, a.w., blz. 229.
- (61) H. VERVAEKE, a.w., blz. 190.
- (62) H. VERVAEKE, a.w., blz. 196.
- (63) N. KERCKHAERT, a.w., blz. 11-12, 22.

- (64) L. NEYT, *De staten van goed...*, blz. 40.
- (65) L. NEYT, *De staten van goed...*, blz. 18.
- (66) H. VERVAEKE, *a.w.*, blz. 217.
- (67) L. DE RUYCK, R. MOELAERT, A. RYSERHOVE, *a.w.*, blz. 22 -23.
- (68) L. NEYT, *De staten van goed...*, blz. 41: „Arnoudt de Kesele overleden pasteur binnen Merendree”.
- (69) F. MICHEM, *a.w.*, blz. 147.
- (70) R. MOELAERT, *De bul van Alexander VII uit het kerkarchief te Merendree en de broederschap van het heilig kruis*, in *Appetjes van het Meetjesland*, jg., XXXIII (1982), blz. 5.
- (71) H. VERVAEKE, *a.w.*, blz. 202.
- (72) Schriftelijke mededeling van L. NEYT.
- (73) V.C.G. H., Handzame, parochieregisters van Merendree, overlijdens, nr. 1929.
- (74) H. VERVAEKE, *a.w.*, blz. 238.
- (75) H. VERVAEKE, *a.w.*, blz. 196 - 197.
- (76) H. VERVAEKE, *a.w.*, blz. 223.
- (77) R. DE RUYCK, R. MOELAERT, A. RYSERHOVE, *a.w.*, blz. 18.
- (78) H. VERVAEKE, *a.w.*, blz. 194.
- (79) A. DE VOS, *a.w.*

SPREKENDE STENEN TE HANSBEKE

Kleine kinderen, die nog leren schrijven, hebben de neiging om op elk blad papier hun namen te krabbelen en wanneer ze een zekere vaardigheid in die techniek hebben gekregen kerven ze wel eens met een spijker hun naam in een zachte baksteen.

Verliefde paartjes snijden soms hun namen, een hartje en een datum in de schors van een boom, als eeuwige herinnering aan hun eeuwige liefde.

Blijkbaar heeft de mens een ingeboren drang om zichzelf of belangrijke gebeurtenissen uit zijn leven te vereeuwigen in steen of hout.

Maar dit vereeuwigen blijft niet beperkt tot de schors van een boom of een baksteen.

Wie oog heeft voor zijn omgeving zal al heel vlug in gevels van oude huizen, aan openbare gebouwen, op bruggen, in hekstijlen of in kerkmuren een steen of plaat vinden waarin een jaartal of een langere tekst is gebeiteld.

De meest voorkomende herinneringsstenen vinden we heden ten dage op onze kerkhoven. Waar het vroeger een voorrecht was van adellijke lieden om de herinnering aan hun doden te bewaren op een grafsteen in de kerkmuur of kerkvloer, krijgt nu zowat elke afgestorvene een grafzerk waarin bondig zijn naam, geboorte- en overlijdensdatum gebeiteld staan.

De beide wereldoorlogen hebben in ons land duizenden militaire - en burgerlijke slachtoffers geëist. Bijna elk dorp of elke stad heeft zijn oorlogsmonument warop de namen van de gesneuvelden vereeuwigd zijn.

Reeds eerder hebben enkele auteurs in ons tijdschrift bijdragen gewijd aan grafstenen, grafschriften en gedenkplaten in enkele gemeenten van het Land van Nevele. Grafstenen zijn wel de ons best bekende gedenkplaten maar zeker niet de enige. Enkele leden van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” zijn met de fiets of te voet door hun dorp getrokken en hebben er alle stenen genoteerd of gefotografeerd die ons iets willen vertellen. Stenen die tot ons spreken, „sprekende stenen”.

Hoewel deze stenen „steenhard” zijn en hun boodschap eeuwen kunnen bewaren gaan ze na verloop van tijd vaak door mensenhand toch verloren. Oorlogen hebben vele kerken en kerkhoven verwoest, zo vonden zelfs de grafstenen hun laatste rustplaats als dorpel van een huis of als oprijweg naar een boerderij.

Oude huizen worden afgebroken en met het huis verdwijnt de datumsteen in het steenafval...

Om die stenen die nu nog bestaan de kans te geven tot ons en tot latere generaties te spreken willen we hun boodschap op papier vastleggen. Dit tijdschrift verschijnt op 500 exemplaren. Allicht zal één exemplaar de spre-

kende stenen in een bibliotheek overleven en zo de boodschap van die steen voor het nageslacht bewaren.

In deze reeks artikelen worden grafstenen en oorlogsmonumenten niet opgenomen. Ze zullen later in een afzonderlijke artikelenreeks worden behandeld.

J.L.

Schandpaal van de Heerlijkheid van Hansbeke

Aan de samenloop van twee wandeldreven in het westelijk deel van het kasteelpark van het grafelijk domein langs de Warandestraat, ligt (stond) de aloude schandpaal van de Heerlijkheid van Hansbeke als een stille getuige van het feodaal strafrecht.

De twee meter hoge strafpaal met steunvoet is een massieve achtkantige zuil in grijs-blauwe geciseleerde hardsteen. Hij draagt geen inscripties, noch enig spoor van jaartal of wapenschild. Op een kantvlak bevinden zich boven elkaar, ongeveer op schouderhoogte, twee kleine cilindrische gaten waarin de kettingen van de hals- of armbanden verankerd waren. In het midden van het achthoekig bovenvlak is er een ondiepe cilindrische holte waarin het schandbord bovenop de paal werd geplaatst.

De schandpaal van de Heerlijkheid van Hansbeke stond eertijds tegenover het omwalde in 1766-67 gesloopte kasteel van de heer, aan het schepenhuis, destijds taveerne „Hove” en thans bekend als het „oude gemeentehuis” aan de Philomenakapel. Nadien bevond hij zich, tot omstreeks 1860, aan het toenmalig wethuis tegenover het kerkplein (1).

Bouwsteen aan het hoogkoor van de kerk

Aan de westelijke buitenmuur van het hoogkoor bevindt zich, boven de plint, een arduinen bouwsteen met ingebeiteld jaartal 1872 in Romeinse cijfers en de namen van burgemeester Borluut en pastoor Bullens.

REV. DOM. F. G. BORLUUT
BURGIMAGISTRO
REV. DOM. P. BULLENS
PASTORE
MDCCCLXXII

Schoolhuis en aanpalend schoolgebouw (1876) op de westkant van de Dorpsstraat ten noorden van de kerk te Hansbeke.
Huldesteen Alijn rechts naast de deur van het schoolhuis.
Oprichtingssteen van de school onder het eerste klasvenster.
(Foto heemkundige kring „Het Land van Nevele.)

Deze bouwsteen (b=59cm, h=43cm) herinnert eraan dat de driebeukige omstreeks 1790 gebouwde kerk in 1872 is *verlengd geworden van eenen pilaer, en eenen nieuwen choor met twee sacristijen* (werd) *aengebouwd* volgens ontwerp van de bouwkundige Van Boterdaele uit Gent. De bouwwerken, uitgevoerd tijdens het pastoraat van E.H. Pieter Frans Bullens werden bekostigd door de weledele heer Frans Gisleen Borluut, kasteelheer en burgemeester te Hansbeke.

Oprichtingssteen van de oude gemeentelijke jongensschool

Aan de straatgevel van het oude schoolgebouw langs de westkant van de Dorpsstraat prijkt, onder het meest zuidelijke klasvenster, een arduinen oprichtingssteen bekroond met een profiellijst en versierd met geometrische motieven.

Het jaartal 1876 in de sierlijst verwijst naar het bouwjaar van de gemeentelijke jongensschool en het bijhorend schoolhuis, volgens de ontwerpplannen van Modest De Noyette, bouwkundige te Ledeberg. De aanbesteding van de bouwwerken vond plaats op 07.02.1876 en werd door de voltallige gemeenteraad in zitting van 15.04.1876 unaniem goedgekeurd. De werken, inclusief de levering van schoolmeubelen, werden voor de som van 28.390. fr. toegewezen aan de laagstbiedende inschrijver Pieter Van De Woestijne, aanemer te Sleidinge, met Charles Neyt, timmerman te Sleidinge, als onderaannemer.

De muurplaat (b=70cm, h=90cm) vereeuwigt de namen van de toenmalige raadsleden, ontwerper en aannemer.

1876

F.G. BORLUUT	BURGEMEESTER
A. HANSSENS	
JOS. BUYSSE	SCHEPENEN
B. VAN DER PLAETSE	
F. VAN DE WALLE	
P.N. DE MUYNCK	
K.F. VAN DE KERCKHOVE	
K.L. VAN HECKE	RAADSLEDEN
A.N. FOBE	SECRETARIS

MOD. DE NOYETTE
P. VAN DE WOESTIJNE

BOUWKUNDIGE
ONDERNEMER

De gedenksteen, vervaardigd door de gebroeders Andrieux te Ledeberg, kostte 155 fr.

Bouwsteen van de vrije katholieke jongensschool

In een resterend deel van de straatgevel van het in 1979 gesloopte schoolgebouw, naast het oude schoolhuis in de Melkerijstraat 9, bevindt zich een hardsteen met de volgende ingebeitelde tekst:

KATHOLIEKE SCHOOL
EIGENAAR
F. BORLUUT-KERVIJN
BOUWMEESTER
P. STEENBRUGGE

Deze bouwsteen (b=53,5cm, h=33,5cm) herinnert aan de oprichting van de katholieke jongensschool tijdens het eerste jaar van de schoolstrijd (1879-1884). De school werd volgens een ontwerp van bouwmeester P. Steenbrugge gebouwd door toedoen en op kosten van de weledele heer Frans Gisleen Borluut, kasteelheer en toenmalig burgemeester te Hansbeke. De opening en de plechtige inwijding van de klassen door E.H. De Grootte, pastoor-deken van Nevele, vond plaats op 15 mei 1880.

Huldesteen aan Hugo Alijn, kongopionier

In de voorgevel, rechts van de ingangdeur, van het schoolhuis op de westkant van de Dorpsstraat 31 werd in 1960 door de Kongolese Herdenkingsbond een arduinen muurplaat (b=50cm, h=40cm) geplaatst met de volgende inscriptie en een Kongolese vijfpuntige ster in linkerbovenhoek:

HULDE AAN DE
PIONIER
VAN HET AFRIKAANS BESCHAVINGSWERK
ALIJN HUGO-LOUIS
O-OFFICIER
GEBOREN TE HANSBEKE 21.10.1876

OVERLEDEN TE LADO 6.4.1900 KONGOLESE HERDENKINGSBOND 1960

Hugo Alijn was zoon van Isidoor, hoofdonderwijzer te Hansbeke, en van Adriana Ritter. Hij groeide op in het vernoemde schoolhuis. Vermoedelijk werd hij geboren in de oude onderwijzerswoning van de 19e-eeuwse gemeenteschool nabij het station, aangezien het schoolhuis in de Dorpsstraat in oktober 1876 nog in aanbouw moet geweest zijn. Hij koos voor een militaire opleiding aan de Regimentschool. Op 06.12.1897 vertrok hij als sergeant bij de 2e Linie naar Kongo-Vrijstaat waar hij doorgestuurd werd naar de Lado-enclave langs de Nijl. Amper twee en een half jaar later, op 06.04.1900 stierf hij te Redjaf-Lado. Hij werd te Panda begraven (2).

Jaartalcartouches

Aan het gemeentehuis:

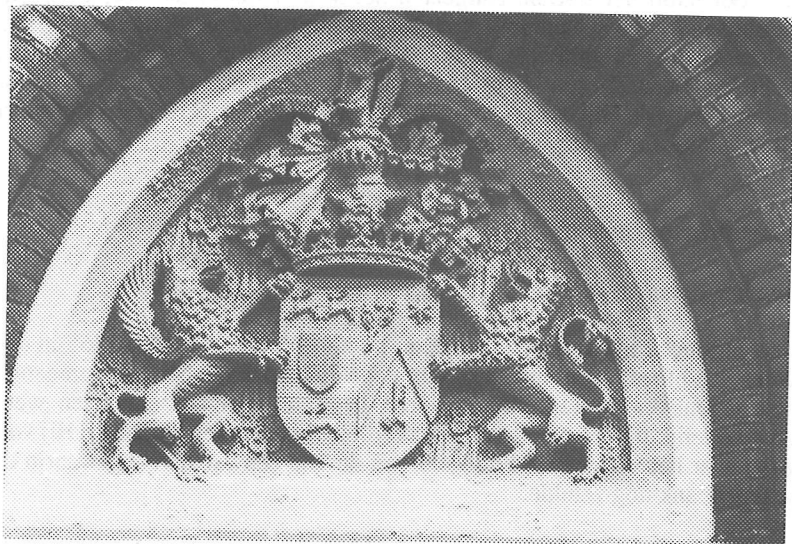
Een cartouche in hardsteen (b=70cm, h=40cm) met het jaartal 1765 in een krans van bloemen en ranken pronkt in de dakkapel van het oud-gemeentehuis tegenover de kerk. De jaarsteen is echter niet authentiek en werd vermoedelijk tijdens de 19e-eeuwse verbouwingswerken geplaatst. Hij verwijst naar het vermeende bouwjaar van de 18e-eeuwse herberg, waarin de schepenbank nog zetelde.

Dit schepenhuis werd nochtans pas in 1775 opgericht door Joseph van de Woestijne, heer van Hansbeke, die er ook het oude *pellerijn* liet plaatsen. Lucas Lampaert, waard in de nieuwe herberg, schonk er voor het eerst op 8 september 1775.

Aan Zandekapel:

Boven de portaalingang van de kapel, toegewijd aan Sint-Antonius Abt, op de wijk Zande bevindt zich een hardstenen cartouche met het jaartal 1901.

In 1901 werd het oude kappelletje met de steun van Monica Lambrecht, grondeigenares en rentenierster, weduwe van Charles Jean De Seille, wonende te Merendree, door de huidige neo-gotische portaalkapel vervangen.

(Foto Guido Van der Vennet, Hansbeke)

Het gedeelde alliantiewapen van de echtelieden Borluut-Kervijn boven de ingangspoort van de kloosterkapel te Hansbeke.

Beschrijving

Schild: gedeeld, 1 van azuur met hartschild van keel bovenaan geschaakt van azuur en zilver in drie rijen van zeven vakken, vergezeld van drie stappende herten van goud, 2 van sabel met keper van goud bovenaan vergezeld rechts van een gestengelde en gebladerde eikel met twee bladeren van goud en onderaan van een arends poot van zilver, het schild getopt met een kroon van vijf bladeren, overtopt met een helm van zilver getralied gehalsband en omboord van goud gevoerd van keel, met wrong en dekkleden van azuur en goud.

Helmteken: een klimmend hert van goud tussen een vlucht van azuur en goud.

Kreet: *Groeninghe velt-Groeninghe velt* van goud op een lint van keel.

Schildhouders: rechts een griffoen van goud, links een leeuw van hetzelfde.

Wapenschilden (3)

Aan het kloosterpand:

Boven de ingangdeur van het kloosterpand prijkt het gekoppelde alliantiewapen (b=40cm, h=50cm) van de echtelingen Jan Baptist van de Woestijne-Louise de Calonne de Courtebonne.

Jan Baptist van de Woestijne, kasteelheer te Hansbeke, liet in 1846 het kloosterpand en een dag- en kantwerkschool oprichten. Het jaartal 1848 binnen de omkadering van het familiewapen verwijst naar het jaar waarin de bouw van het godshuis werd aangevangen.

Aan de kloosterkapel:

Onder de spitsboog van de ingangspoort in de westgevel van de kloosterkapel bevindt zich het gedeelde alliantiewapen van het echtpaar Frans Gisleen Borluut-Sidonie Kervijn.

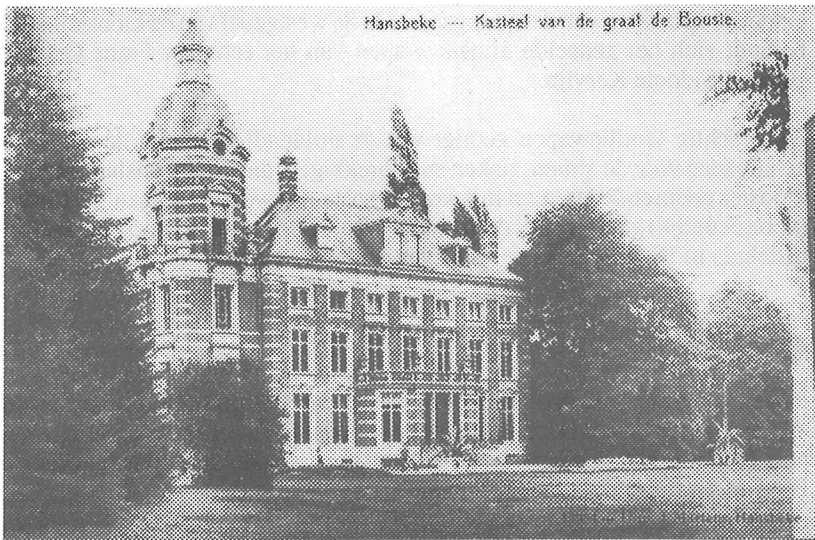
Dit prachtig familiewapen getuigt van de milddadigheid van de adellijke echtelieden voor de armen, zieken en gebrekkigen, die in het godshuis van het klooster gedurende jaren op hun kosten kost en inwoning kregen. Het werd (vermoedelijk) geplaatst bij de algehele vernieuwing van het oorspronkelijke bedehuis in 1884 volgens de wens van wijlen Frans Borluut.

Aan het kasteel:

Boven de grote dakkapel in de voorgevel van het grafelijk kasteel in de Warandestraat bevond zich de in arduin gebeitelde wapenspreuk „Bousies au bon fier” en het gekoppelde alliantiewapen van de adellijke familie de Bousies-Borluut.

Het kasteel kwam in bezit van de familie de Bousies-Borluut door huwelijk in 1887 van graaf Boudewijn de Bousies met Lucie Borluut, kleindochter van Frans Gisleen en Sidonie Kervijn.

Ingevolge de jammerlijke kasteelbrand in de nacht van 30 april op 1 mei 1985 werden de beschadigde wapenstenen naar beneden gehaald. ze liggen sedertdien troosteloos tegen de muur van een bergloods in het kasteelpark.

Grafelijk kasteel te Hansbeke. Noordelijke (voor)gevel.

Het kasteel werd opgericht omstreeks 1790. De toren dateert van 1885 en werd in 1954 terug afgebroken.

Het alliantiewapen van het echtpaar de Bousies-Borluut pronkt onder de segmentboog van de grote dakkapel.

(Prentkaart Julien De Baets, Hansbeke)

(Foto Guido Van der Venet, Hansbeke.)

Het gekoppelde alliantiewapen van de echtelieden van de Woestijne-de Calonne de Courtebonne boven de inkomdeur van het kloosterpand te hansbeke.

Beschrijving

Schild: gekoppeld, 1 van sabel met keper van zilver beladen met een wassenaar en vergezeld van drie schelpen van zilver, 2 van zilver met adelaar van sabel, gebekt getongd en gepoot van keel, het schild getopt met een helm van zilver getralied gehalsband en omboord van goud gevoerd van keel, met wrong en dekkleden van zilver en sabel.

Helmteken: een antieke vlucht van hermelijn.

Schildhouders: rechts een afgewende leeuw, links een afgewende griffoen.

Aan het hoogkoor van de kerk:

Aan de buitenmuren van de kerk, hoog boven de koorvensters, domineren twee grote door bloemen en kransen omgeven wapenschilden (b=150cm, h=180cm): het wapen van de familie de Bousies in de noordelijke koormuur boven het Sint-Paulusvenster en het wapen van de familie Borluut in de zuidelijke koormuur boven het Sint-Pietersvenster.

Ze houden de erkenning in dat het echtpaar Boudewijn de Bousies-Lucie Borluut door talrijke giften heeft bijgedragen tot de luister van de classicistische Sint-Pieter en Pauluskerk. Ze werden wellicht ingemetseld bij de plaatsing, vermoedelijk omstreeks 1890, van de gekleurde glasramen van de koorvensters (4).

Noten

- (1) A. MARTENS, *Iets over schandpalen te Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. III (1972), afl. 2, p. 64-72.
- (2) A. BOLLAERT, *Kongopioniers uit het Land van Nevele* in *Het Land van Nevele*, jg., XIX (1988), afl. 4, p. 251-282.
- (3) J. VAN DE CASTEELE *Wapenschilden uit het Nevelse*, in *Het Land van Nevele*, jg., XII (1981) afl. 1, p. 393-401.
C. LAMBRECHT, *De adel in het kanton Nevele (1829-1880)*, in *Het Land van Nevele*, jg., XI (1980), afl. 4, p. 215-330.
- (4) Het alliantiewapen van de familie van de Woestijne - de Calonne de Courtebonne is ook afgebeeld op een massieve steen van de altaartafel in de grafkapel aan de voorgevel van de kerk ten noorden van de toren. Op de gedenkplaten aan de binnenmuren van deze bidkapel vindt men ook de alliantiewapens van de echtelieden Borluut-Kervijn (rechts) en de Bousies-Borluut (links). Zie A. MARTENS, *Grafstenen en gedenkplaten aan de Sint-Petrus en Paulus kerk te Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. VIII (1977), afl. 1, p. 25-30.

Albert MARTENS
Gent

DE SAMENSTELLING VAN DE POESELSE BEVOLKING IN 1835

A. BEVOLKINGSSTRUCTUUR

De basis voor deze bevolkingsontleding is het oudste Poeselse bevolkingsregister (1) dat op het titelblad volgende vermelding draagt; „*Bevolkingsregister geformeerd Volgens Reglement van den 7 juli 1828 goedgekeurd by besluyt van Zyne Majesteit van 4 february 1829 no 44 (Mémorial administratif, 25 deel, no 65) ende vernieuwt uyt kragte der aenschryving van den heer Gouverneur dezer Provintie in dato 26 december 1834 no 130*”.

Dit betekent dus dat het register werd opgesteld begin 1835.

Poesele telt op dat ogenblik 757 inwoners, 356 mannen en 401 vrouwen wat een procentsgewijze verhouding weergeeft van 47 % voor de mannen en 53 % voor de vrouwen. In het register is Poesele onderverdeeld in 4 delen, zonder specifieke begrenzing of omschrijving met uitzondering voor de onderverdeling beginnende met *Poeselwaele*” waarmee duidelijk het Poesels gedeelte van de wijk Kerrebroek wordt bedoeld.

	Mannen			Vrouwen		
	<i>getrouwen</i>	<i>weduwnaers</i>	<i>jongmans</i>	<i>getrouwen</i>	<i>weduwen</i>	<i>jongedochters</i>
I	24	4	56	24	11	73
II	32	5	60	32	4	75
III	40	3	64	40	9	70
IV	18	3	47	18	4	41
557	114	15	227	114	28	259
100 %	15,06	1,98	29,98	15,06	3,70	34,22

Voor deel I begint men de telling langs de *Breedestraete*, hierin staan de inwoners van de huizen 1 tot 27 geteld. Deel II vangt aan langs de *Poucqweg* met de huizen 28 tot 34. De woningen 35 tot 45 bevinden zich in den *Schouthoek*, woning 46 is gelegen in de *Biesemstraat* en de woningen 47 tot 59 zijn weer gelegen in de *Schouthoek*. Deel III begint met de *Plaets*, dit met de nummers 60 tot 89 en vervolgt met de *Schouthoek* gaande van de nummers 90 tot 97. Ook het huis nr. 98, met bovenaan de vermelding *Poeselwaele* is bij deze groep gevoegd. Deel IV tenslotte behelst het reeds eerder vernoemde

deel van de wijk Kerrebroek. hier begint een nieuwe nummering van 1 tot 19.

B. BEROEPSSTRUCTUUR

Van de 757 ingeschrevenen in het bevolkingsregister vonden we 525 personen (260 mannen en 265 vrouwen) terug bij wie een beroep vermeld stond; hen beschouwen we dus als de actieve bevolking. Hierbij zijn ook de zes personen geteld ingeschreven als *Particuliere*, terwijl we voor de volledigheid nog dienen te vermelden dat bij een gezin (*Poeselwaele* nr. 19) bij geen enkel gezinslid een beroep vermeld staat. Het gaat hier echter slechts over 3 personen. We mogen hieruit dus afleiden dat 69 % van de Poeselse bevolking een beroep uitoefende en dat het bekend stond bij de lokale overheid dat de vermelde activiteit hun hoofdberoep was.

Dat het vooral de landbouwactiviteiten en de huisnijverheid zijn die de meeste vermeldingen krijgen lijdt geen twijfel, toch is het interessant eens de onderlinge verhouding tussen de twee te bekijken.

l a n d b o u w

	mannen		vrouwen
landbouwer	83	landbouwster	42
landsman	1	landsman (sic)	1
dienstbode	47	dienstmeid	43
	<hr/> 131		<hr/> 86

h u i s n i j v e r h e i d

	mannen		vrouwen
wever	86	spinster	167
	<hr/>		<hr/>

We stellen hier dus vast dat 253 personen tewerkgesteld zijn als wever of spinster wat neerkomt op 48 % van de actieve bevolking die in de huisnijverheid zijn hoofdberoep terugvindt. Voor de mannen betekent dit 33 % van de totale actieve mannenpopulatie maar voor de vrouwen komt het er op neer dat 63 % van de actieve mannenpopulatie maar voor de vrouwen komt het er op neer dat 63 % van de actieve bevolking als spinster haar hoofdbezigheid heeft.

Langs de andere kant zijn 217 personen werkzaam in de landbouw of 50 % van het actieve mansvolk en 32 % van het actieve vrouwvolk.

Hier dient echter opgemerkt dat niet alle dienstboden en -meiden noodzakelijkerwijze in de landbouw tewerkgesteld zijn maar op enkele uitzonderingen na (b.v. de meid van de pastoor) is dit niet uit te maken. Tevens mogen we er toch ook van uitgaan dat ieder gezin aan landbouw of tuinbouw deed om in zijn levensonderhoud te kunnen voorzien.

Interessant is het ook eens de situatie te bekijken vanuit gezinsoogpunt. Poesele telde toen 135 gezinnen. Aan de hand van de beroepsactiviteit van het gezinshoofd of bij het ontbreken hiervan (wat veelvuldig voorkomt) aan de hand van het merendeel der activiteiten van de mannelijke gezinsleden, hebben we getracht een onderverdeling te maken in gezinsklassen. De gevallen waar niet duidelijk een bedrijvigheid primeert klasseerden we samen.

Dit gaf ons volgend resultaat:

Weversgezinnen	56
Landbouwersgezinnen	39
Landbouw- + weversgezinnen	10
andere + weversgezinnen	3
andere + landbouwgezin	1
	—
totaal	109

Uit het bovenstaande blijkt dat 109 van de 135 gezinnen de landbouw of het weversambacht als hoofdberoep hebben. Dit betekent ook dat het hier gaat over 81 % van de gezinnen, 41 % kennen enkel het weven als hoofdberoep terwijl 29 % het bij de landbouw houdt en bijna 10 % houdt er naast het weven nog een ander hoofdberoep op na (voor 7,50 % is dat de landbouw). Met andere woorden ongeveer de helft van de Poeselse gezinnen waren voor hun onderhoud hoofdzakelijk aangewezen op de inkomsten van het weversambacht. Men kan zich dan ook wel indenken hoe rampzalig hier de gevolgen moeten geweest zijn van de opkomst van de industriële weverijen en spinnerijen zo een tiental jaren na deze bevolkingstelling (2).

Naast 7 werklui, 3 naaisters, 1 werkvrouw en 4 huisvrouwen noteerden we nog volgende beroepen:

<i>Breedestraete</i>	4: Van der haegen Francies	<i>barbier</i>
	7: De Keyzer Emmanuel	<i>veldwachter</i>
	8: Madou Seraphinus	<i>metselaer</i>
	Eugenius	<i>metselaer</i>

	Eduardus	<i>metselaer</i>
	Jean-Baptist	<i>metselaer</i>
	Petrus	<i>metselaer</i>
	11: Van de Voorde Florntinus	<i>molenaar</i>
	12: Robbrecht Pieter	<i>timmerman</i>
	13: Lambert Petrus	<i>hoefsmid</i>
	14: Verstraete eugenia	<i>pakdraegster</i>
	20: De Wilde Leo	<i>kuiper</i>
Schouthoek	50: Verplaetse Seraphinus	<i>timmerman</i>
	51: verplaetse Ferdinand	<i>houtzager</i>
Plaets	60: Bafort Bernardus	<i>herbergier</i>
	61 bis De Clercq Jean-Baptiste	<i>hoefsmid</i>
	Charles Louis	<i>hoefsmid</i>
	67: Van Braeckel Jean-Baptiste	<i>winkelier</i>
	71: Van der Stappen E.	<i>pastor</i>
	76: Hautekeete Gregorius	<i>kleermaeker</i>
	Charles	<i>kleermaeker</i>
	Seraphinus	<i>kleermaeker</i>
	Blandinus	<i>kleermaeker</i>
	77 bis Van Gele Charles	<i>vischverkoper</i>
	78: damman Augustin	<i>Schoenmaeker</i>
	79: Timmerman Jean	<i>winkelier</i>
	93: Van Doorne Livinus	<i>bakker</i>
Schouthoek	94: De Boever Livinus	<i>koster</i>
	96: De Smet Francies	<i>timmerman</i>
Poeselwaele	3: Deolet Emmanuel	<i>houtzager</i>

Het grootste gezin troffen we aan in het huis nr. 15 van de *Breedestraete* waar 14 inwonenden werden geteld (zie bijlage).

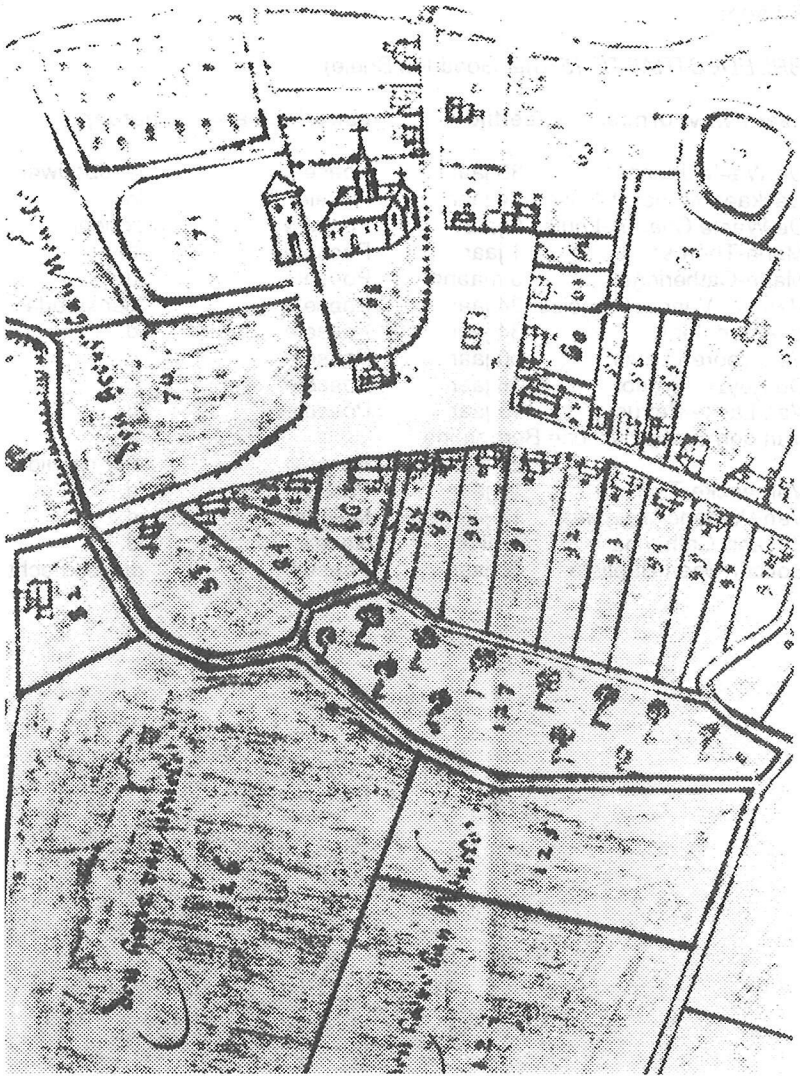
André BOLLAERT
Poesele

Noten

- (1) R.A.G., Poesele, Modern archief, nr. 5, Bevolkingsregister 1834.
- (2) In het bevolkingsregister van 1846 tellen we nog slechts 41 wevers en 136 spinsters.

Bijlage:**BREEDESTRAETE 15 (het Goed ten Briele)**

naam en voornaam	leeftijd	geboorteplaats	beroep
De Waele Joannes	33 jaar	Poesele	landbouwer
Cackaert Marie-Thérèse	24 jaar	Nevele	id.
De Waele Charles-Louis	5 jaar	Poesele	zonder
Marie-Thérèse	1 jaar	Poesele	id.
Marie-Cathérinne	6 maand	Poesele	id.
Van der Vennet Francies	34 jaar	Poesele	dienstbode
Everaert Jean	34 jaar	Poesele	id.
Van Vooren Louis	30 jaar	Poesele	id.
De Keyzer Bruno	16 jaar	Poesele	id.
Van Lacke Petrus	15 jaar	Poesele	id.
Van den Braembussche Bernardine	25 jaar	Poesele	dienstmeid
Verheecke Thérèse	16 jaar	Poesele	id.
Van Diedonck Eugenia	12 jaar	Meigem	id.
Beyaert Catharina	° 1816	Nevele	id.
Bollaert Jean-Baptiste	58 jaar	Poesele	dienstknecht

Fragment van de kaart van de vrijheid Nevele (1682).
Bemerk het kleine kerkhof, de herberg De Croon en
op de markt de openbare waterput.
(Documentatie museum Rietgaverstede, Nevele.)

HET NEVELS UITLEESHUISJE EN ZIJN OMROEPER

In deze bijdrage denken we met weemoed terug aan het unieke gebouwtje dat vroeger het dorp van Nevele sierde: het uitleeshuisje. Door het onbegrip van het toenmalig gemeentebestuur verdween het in 1947 en werd het tot een hoop steenslag herschepen.

Functie van een uitleeshuisje

Gedurende het oud regime maar ook in de Franse Tijd werden alle besluiten en wetten op gemeentelijk vlak aan de inwoners bekend gemaakt op gedrukte plakken die men op een bepaalde plaats aanplakte. In 1836 werd de huidige gemeentewet uitgevaardigd. Zij bepaalt onder artikel 1: de gemeenten zijn verplicht alle besluiten en goedkeuringen van de raad a) uit te plakken op een officieel bord b) en hetzelfde uit te roepen met luider stemme na de bezonderste kerkdienst. Deze wet is heden nog altijd in voege, maar het bord wordt nu wel gebruikt om bals, T-dansants, sportgebeurtenissen aan te kondigen en en als reclamebord. De omroeper met „luider stemme” is nu vervangen door de gemeentelijke *Infokrant*.

Om het uitroepen van teksten mogelijk te maken plaatsten landelijke gemeenten een gewone roepsteen ongeveer 0,60 x 0,60 x 0,12 m, gewoonlijk in blauwe hardsteen soms ook in baksteen. De enige roepsteen uit het Land van Nevele ligt te Meigen (1).

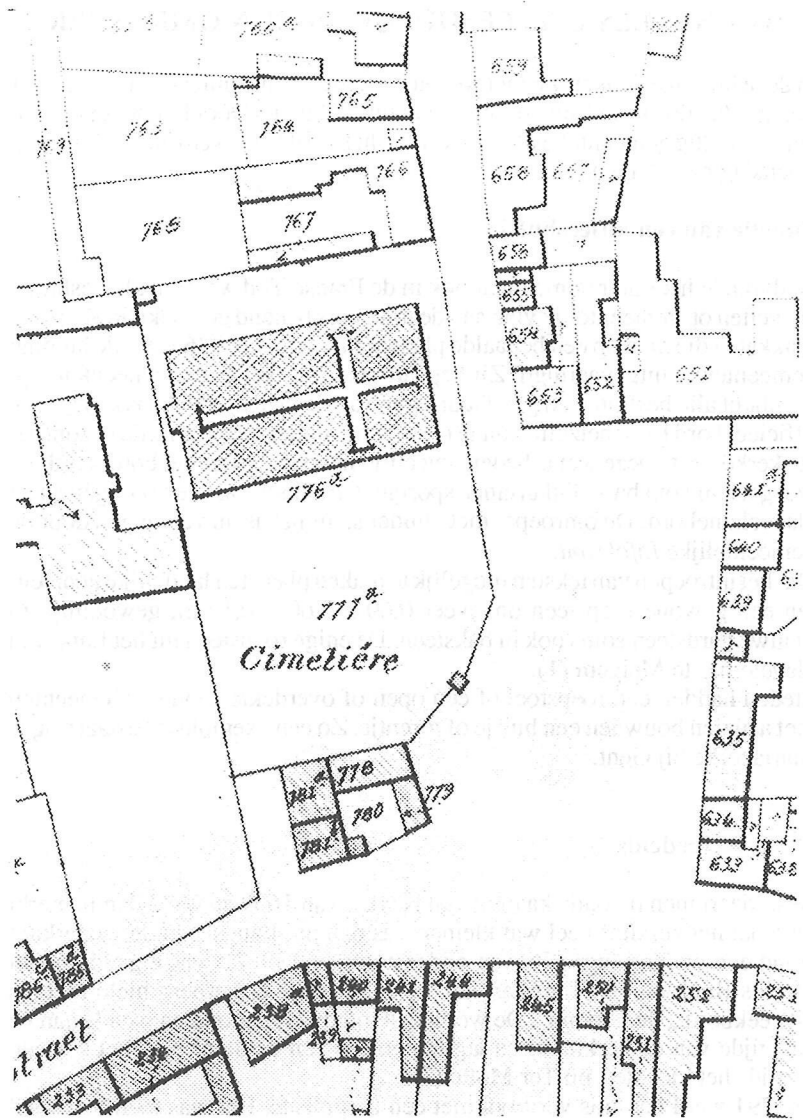
Steden hadden een roepstoel of een open of overdekte tribune. Gemeenten met aanzien bouwden een huisje of torentje. Zo een exemplaar bestaat nog te Mariakerke bij Gent.

Voorgeschiedenis

Bestudeert men de oude kaarten van Nevele van 1639 en 1682 dan bemerkt men dat het kerkhof heel wat kleiner was dan nu. Langsheen de zuiderkant stond een woning ingeschreven onder nummer 130. Ze was eigendom van Marius Bradt en verhuurd aan Jan De Dapper die er herberg hield met als uitsteekbord „De Croone”. De woning stond op cijnsgrond en paalde aan de zuidzijde van de kerkmuur en lag ten oosten van de dreef naar het kasteel, eertijds het klooster, nu Ter Motte (2).

In 1791 werd het huis vergroot met een bergplaats. Het was toen bewoond door Pieter Meganck, daarna tot 1797 door Joseph Van Renterghem en vanaf 1797 tot 1816 door zijn weduwe Marie-Françoise Buysse (3).

De kadastrale kaart van C. Popp met bijgaande legger vertelt ons dat deze ene

Fragment van de kadastrale kaart van C. Popp (1864).
 Bemerkt het kleine kerkhof, de 3 huisjes en de roepsteen.
 (Documentatie museum Rietgavestede, Nevele.)

woning is verbouwd tot drie huizen gekend onder de nummers 778, 781a en 781b. De bewoners waren in 1846 Jacobus Ricaud en zijn vrouw Antonia De Cock. Het tweede huisje had als bewoner klompenmaker en herbergier Karel Schatteman en zijn vrouw Marie-Therese Maes. Het derde huisje was bewoond door Constant Blomme (4). Het huis van Jacobus Ricaud was de herberg „De Kroon”, dat van Karel Schatteman heette „In de alve Maene”. Deze klompenmaker stond beter bekend alsf „Charel kloef”, hij bewoonde het kleinste en het laagste huisje van de drie. Op een strenge winter waren er ijskegels gevoren van aan de onderste dakpan tot aan de grond (5). Na het overlijden van Jacobus Ricaud kochten de gegoede landbouwers Bernard en Jacobus Sutterman, wonende op de Karmhoek nr. 106, deze huisjes en schonken de gebouwen aan de gemeente tot uitbreiding van het kerkhof (6). Deze Suttermans waren zeer actief bij het vestigen van het klooster der Zusters van H. Vincentius a Paulo te Nevele. Ze bekostigden de veranderingswerken, Jacobus zou na het overlijden van zijn broeder Bernard zijn intrek nemen in dat klooster (7). Een voorzaat van deze familie werd in 1764 priester gewijd en over deze wijding is een gedicht op zijde gedrukt bewaard gebleven (8).

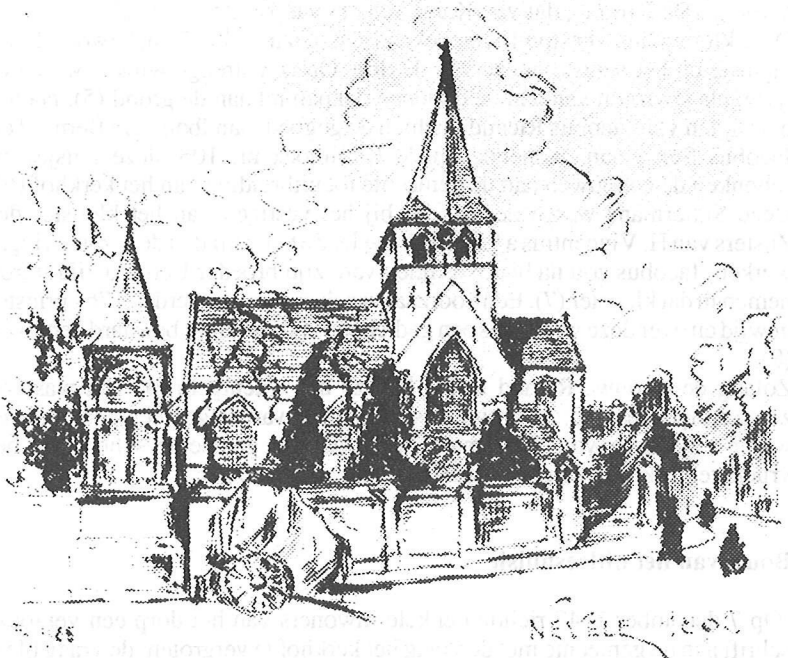
Zolang de weduwe Ricaud leefde had ze het vruchtgebruik. Het was een zonderlinge toestand: de grond was cijnsgrond van de gemeente, de huisjes waren eigendom van Sutterman die ze aan de gemeente schonk en het vruchtgebruik was van de weduwe zolang ze leefde (9).

Bouw van het uitleeshuisje

Op 7 december 1847 richtten enkele inwoners van het dorp een verzoekschrift aan de gemeente met de vraag het kerkhof te vergroten; de vraag bleef zonder gevolg. Op 3 mei 1865 vergaderde de gemeenteraad onder burgemeester August Caecaert, op de dagorde stond „beraadslagen tot het afbreken van de woningen en bijgebouw gebouwd tegen de kerkhofmuur, die om het kerkhof te vergroten en om de gemeente te verfraaien”. Ook de roepsteen die op enkele meters ten oosten van de huisjes lag zou verdwijnen (10).

De bekende Gentse architect August Van Assche, in die tijd de eerste de beste bouwkundige niet, werd aangesteld voor het opmaken van de plannen tot het bouwen van een afsluitingsmuur rond het kerkhof en van een uitleeshuisje. Op de raadszitting van 26 mei 1866 werd het plan goedgekeurd. De huisjes werden afgebroken, het kerkhof vergroot naar het zuiden toe. Rond het kerkhof kwam een muur, om de 2,5 m gesteund met pijlers, afgedekt met blauwe hardsteen in de vorm van een zadeldak.

De muren tussen de pijlers kregen dezelfde afwerking met bovenaan een

Zelf de Gentse kunstenaar Armand Heins maakte in 1892
een tekening van het uitleeshuisje.
(Documentatie museum Rietgaverstede, Nevele.)

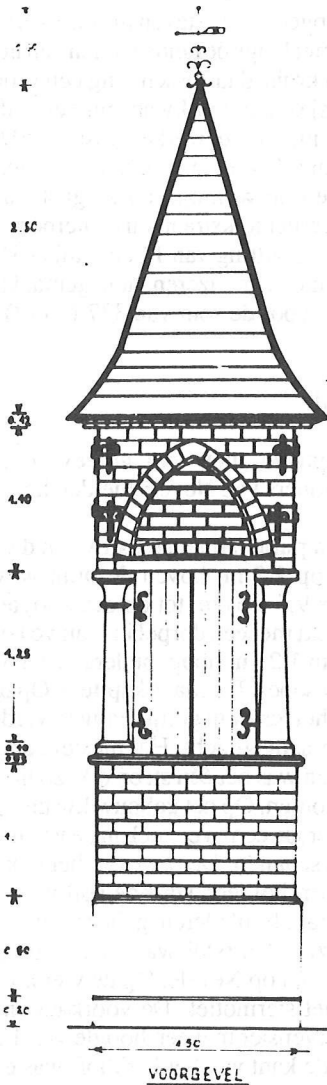
versiering in de vorm van opgedraaide staven in smeerwerk. De ingang van het kerkhof was 2,50 m breed met langs de beide kanten een hoge pijler in blauwe hardsteen versierd met een kruis, daartussen hing een groot ijzeren hek (11). Op de plaats waar de huisjes stonden kwam nu een „afkondigingshuisje” onder de vorm van een torentje. Deze werken kostten 3070,74 fr. Ze werden grotendeels betaald met een gift van de gebroeders Sutterman (12). Er bleef nog een opening, dit tussen de woning van August Landuyt, bakker van beroep en wonende in de Kernemelkstraat, nu de herberg „In de Vischmijn”, en de nieuwe kerkhofmuur. In zitting van 14 november 1868 besloot de raad de opening af te sluiten met een ijzeren hek gemaakt door de Nevelse stovensmid Désiré Bogaert voor de som van 337 fr. (13).

Vorm van het uitleeshuisje

In gemeentebescheiden spreekt men van *uitleeshuisje*, soms ook van *afkondigingshuisje*, de inwoners van Nevele hielden het bij de naam *uitleeshuisje*.

Het gebouwke rustte op een plint in blauwe hardsteen die 1 meter hoog was, het grondvlak was 1,5 m op 1,5 m, boven de plint was er metselwerk in Boomse steen formaat 21 x 9,5 x 6 cm, tot op een hoogte van 1 meter. Daar waren de drie muren afgedekt met een dorpel in blauwe hardsteen. Op de vier hoeken rustten er zuilen van 1,25 m hoog, onderaan een uitspringende voet, bovenaan eindigend op een sober Toscaans kapiteel. Op dit alles kwam weer 1,10 m metselwerk. Om het gewicht gelijkmatig te verdelen was van op de pijlers een Gothische boog aangebracht. Het metselwerk had een dikte van twee stenen, tussen de bogen was het één steen dik, zo had men een insprong die de boog beter deed uitkomen. Op het gebouw kwam een puntedak met een hoogte van 2,50 m met onderaan een oversteek in de vorm van een *neuzie*. Het dak was belegd met natuurschaliën. De punt van het dak was bekroond met smeerwerk, bestaande uit een bol, een staande spil waarop een drietal naar onder en naar boven gedraaide bladeren gehecht waren. Boven dit alles draaide een windwijzer, in zijn staartvlak was een „N” uitgesneden. Deze „N” zal waarschijnlijk bedoeld zijn op Nevele. Op de vier zijden prijkten bovenaan 16 gesmede ankers met siermotief. De voorkant en de twee zijkanten hadden elk een dubbel deurvenster met een hoogte van 1,25 m op 1 m breed. Langs de achterzijde, dus de kant van het kerkhof, was er een hoge dubbele deur van 2,25 m hoog, waardoor men toegang kreeg tot het gebouwtje. Al het houtwerk was licht bruin geschilderd (14).

Rond de eeuwwisseling plaatste men langs de oostkant en de westkant van het gebouw twee openbare mannentoiletten, die niet goed onderhouden werden

In 1947 werd het uitleeshuisje opgemeten.
 Aan de hand van die gegevens is deze tekening gemaakt.
 (Documentatie museum Rietgaverstede, Nevele.)

en niet hygiënisch waren te midden van het dorp.

Tijdens de gevechten in 1918 liep het dak enige schade op waardoor alle schaliën vernieuwd moesten worden. Het gebouwtje kreeg een flinke reinigingsbeurt.

Toen kwamen de meidagen van 1940. Tijdens de gevechten werden grote stukken van de kerkhofmuur vernield, het torentje had weer dakschade en een paar deurramen waren beschadigd. In 1947 duidde de gemeenteraad de Gentse architect Willy Valcke aan voor het herbouwen van de kerkhofmuur. Het plan bevatte echter de volledige afbraak van de muur, de hoofdingang en ook het uitleeshuisje. Als jonge heemkundige richtte ik een schrijven tot het gemeentebestuur met de vraag het unieke torentje te redden en in te werken in de nieuwe muur (15). Deze vraag werd door de raad weggewuifd met de woorden „*het moet niet behouden blijven want het is geen honderd jaar oud*” (16).

Op 16 september 1947 had de aanbesteding plaats van de afbraak en de opbouw van de muur. Het was de Nevelse aannemer Oscar Christiaens die de werken toegewezen kreeg voor de som van 206.000 fr. Op 12 maart 1948 begon men met de afbraak en verloor Nevele een zeldzaam gebouwtje, enig in het Vlaamse land. In een weekkrant las men (17): „*Met een weinig goede wil kon het uitleeshuisje behouden blijven en gerestaureerd worden, maar zeer weinig werd er voor gedaan om het te behouden. Zo is het eenmaal te Nevele, en wordt onze gemeente het enig bezienswaardig gebouwtje ontomen waarop wij met recht trots mochten op zijn.*”

De werken werden beëindigd op 31 augustus 1948. In plaats van het uitleeshuisje was er nu een roepstoel gebouwd, te Nevele weldra gekend als het uitleeskot. Op 21 mei 1950 werden aan de drie straatzijden van de roepstoel drie arduinen platen gehecht als een In memoriam voor alle gesneuvelden van de 26e en 27e mei 1940. De tekst luidt: „Aan onze roemrijke doden van de 5e, 10e, en 17e infanterie en kanonniërs van de tiendaagse veldtocht 1940” (18).

Na een tiental jaren begon de „kansel” scheuren te vertonen langs de zijkanten. Dit zou met de jaren gevaar opleveren voor de voorbijgangers. Deze nieuwe roepstoel zou een veel korter bestaan beschoren worden want in de raadszitting van 23 februari 1972, onder voorzitterschap van schepen Jules Schelstraete, besloot men de roepstoel te verwijderen en op die plaats een telefooncел op te richten, wat dan ook gebeurde op 1 oktober 1972 (19).

De telefooncел staat dus op de plaats waar eertijds het uitleeshuisje en later de roepstoel stond. Het lijkt wel een gril van het lot: waar vroeger met luider stem de omroeper de toehoorders toesprak die in het centrum zijn berichten aanhoorden, spreekt men nu per telefoon over de gemeentegrenzen heen.

De omroeper Gustaaf Van Laere begeeft zich met de bel
in de hand naar het uitleeshuisje (eind 1940).
(Fotoverzameling Frans en Willy Cleve, Nevele.)

De omroeper

Bij een uitleeshuisje hoort uiteraard ook een omroeper. Wat men vroeger de *omroeper* noemde heet nu de *belleman*. Deze laatste benaming is te Nevele nooit gebruikt. Men had het hier doorgaans over de *uitlezer*. We hebben heel wat beraadslagingen van de raad en het college doorlopen maar vonden geen enkele tekst het bewijs dat Nevele ooit een persoon heeft aangesteld om de besluiten om te roepen.

Deze taak zal hier, zoals op alle plattelandsgemeenten door de veldwachter of een bode zijn verricht.

De uitlezer riep de kerkgangers rond zich met het gelui van een in de hand gehouden bel. Als iedereen rond hem stond las hij met luider stemme de berichten van gemeentelijke raad en ook soms van private personen voor, zoals de aankondiging van openbare verkopen, noodslachtingen bij één of andere landbouwer, een *venditie* van huisraad of dergelijke.

Na het in gebruik nemen van het uitleeshuisje, trok de uitlezer langs het kerkhof met de bel onder de arm naar het torentje. Langs de dubbele achterdeur betrad hij het gebouw, opende het deurvenster langs de straatzijde, wachtte tot de kerkbezoekers buiten waren, belde drie tot vier maal en las met luider stem de berichten.

Aan de hand van de bevolkingsregisters, de registers van beraadslagingen en van de briefwisseling hebben we een lijst samengesteld van uitlezers die zouden uitgeroepen hebben te Nevele, eerst op de roepsteen later op het uitleeshuisje (20).

In de oorlogsjaren werden de berichten opgenomen in het Gemeentebblad (21) dat rondgedeeld werd aan alle inwoners. Na de oorlog kwam het parochieblad en nu krijgt iedereen de *Infokrant* uitgegeven door het gemeentebestuur (22). Na de bouw van de nieuwe roepstoel werden geen berichten meer uitgelezen. De roepstoel werd echter nog voor iets anders gebruikt. Aan de buitenmuur werden drie platen bevestigd als hulde aan de gesneuvelden uit de meidagen 1940. Op 11 november had telke jare bij die gedenkplaten een hulde plaats, de oudstrijders legden er bloemen neer. Aangezien in de muur geen steunen voorhanden waren voor het ophangen van kransen klom Frans Van Maldegem als gemeentebode in de kuip, nam de bloemen aan die men hem toereikte en plaatste ze op de bovendorpel van de kuipmuur. Met het verdwijnen van de roepstoel verween ook dit gebruik. Met een tikje weemoed denken we terug aan de tijd toen de luide stem vanop het uitleeshuisje over de straat en het marktplein van Nevele galmde.

De uitleesstoel met de huldeplaten op 21 mei 1950 na de bloemenhulde voor de gesneuvelden tijdens de meidagen van 1940.
(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

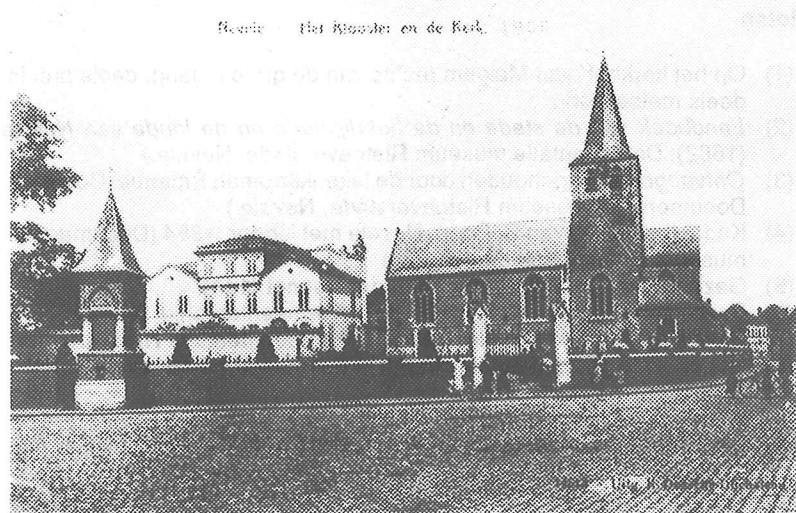
Lijst van de vermoedelijk uitroepers van Nevele

Phillipe Trominch, veldwachter, 1837;
Leopold De Volder, veldwachter, 1856;
Louis Gheldolf, veldwachter, 1857 tot 1866;
Remigus De Vos, veldwachter, vanaf 1866;
Gustaaf Van Laere, politieagent, 1912 tot 1914;
Ivo Moens, uurwerkmaker, 1914 tot 1915;
Emiel Dossche, hulpbode, 1915 tot 1919;
Gustaaf Van Laere, gemeentebode, 1919 tot 1941,
hij heeft de meeste oproepen gedaan;
Octaaf De Veirman, veldwachter, heeft een viertal keren uitgeroepen;
André Van Braeckel, hulpveldwachter, 1943 tot 1944,
uitroepen van de rantsoeneringberichten;
Frans Van Maldeghem, gemeentehuis, 1944 een paar maal.

A. JANSSENS
Nevele 1989

Noten

- (1) Op het kerkhof van Meigem rechts van de grote ingang, deels arduin, deels metselwerk.
- (2) *Landboek van de stede en de heerlijkhe en de lande van Nevele* (1682): Documentatie museum Rietgaverstede, Nevele.)
- (3) *Ontvangboek* bijgehouden door de lakenkoopman Emanuel Comparé. Documentatie museum Rietgaverstede, Nevele.)
- (4) Kadastrale kaart van C. Popp, Nevele met legger, 1864 (Documentatie museum Rietgaverstede, Nevele.)
- (5) Gezegde van Peetje, Kamiel Van der Vennet (144).
- (6) Bevolkingsregister van Nevele 1846. (Gemeentearchief Nevele.)
- (7) Bevolkingsregister van Nevele 1856. (Gemeentearchief Nevele.)
- (8) Het op zijde gedrukt gedicht hangt in het museum Rietgaverstede.
- (9) Zie noot 4.
- (10) Idem.
- (11) Register der beraadslagingen van de raad. (Gemeentearchief Nevele, 1866.)
- (12) Idem.
- (13) Idem (1868).
- (14) Plan in 1947 door mij opgemaakt na het opmeten van het torentje vóór de afbraak.
- (15) Mijn brief gericht aan de raad 7 mei 1947.

Twee prentkaarten, met het uitleeshuisje, uitgegeven in 1900 door Kamiel Dossche-Duchateau. (Documentatie museum Rietgaverstede, Nevele.)

- (16) Schrijven van het bestuur als antwoord 20 juni 1947.
- (17) *Het nieuws van de week*, weekblad verscheen te Nevele in 1947 tot 1949. (Documentatie museum Rietgaverstede, Nevele.)
- (18) Feestprogramma van het huldefeest op 21 mei 1950. (Documentatie museum Rietgaverstede, Nevele.)
- (19) Dagboek van Nevele, deel 3. (Documentatie museum Rietgaverstede, Nevele.)
- (20) Registers, beraadslagingen, enz. van 1864 tot 1914. (Gemeentearchief Nevele.)
- (21) Gemeenteblad van Nevele van 1941 tot 1945. (Documentatie museum Rietgaverstede, Nevele.)
- (22) Het Parochieblad en de Infokrant. (Documentatie museum Rietgaverstede, Nevele.)

NOG DE STOOMMELKERIJ ST.-MAURITIUS TE NEVELE (*)

Na het verschijnen van bovengenoemde bijdrage mocht ik een tiental positieve reacties per telefoon ontvangen wat me ten zeerste verheugt. Enkelens stelden voor: „Maak eens iets over de melkerijen van Hansbeke en Lotenhulle, dan is de reeks rond.”

Dit voorstel zal ik doorschuiven naar de bestuursleden van die beide gemeenten.

Toch zijn er in de verschenen bijdrage een paar onnauwkeurigheden geslopen, die ik hier wil aanvullen en rechtzetten:

blz. 124 *Bedienden*

Bij te voegen: Marcel Van de Velde, Vosselare, was bediende in de melkerij te Nevele van 1941 tot 1945, werd daarna bestuurder van de melkerijen van Moerbeke en Sinaai.

Georges Verpoest, Vosselare, bediende in de melkerij van Nevele, werd ook commercieel directeur van de S.V. Inco te Gent.

blz. 125 *Melkvoerders in eigen beheer*

Er staat *Armand Lievens*, het moet zijn *Herman Lievens*.

Bij te voegen: Cyrille Lievens en Robert Lievens.

Blz. 116, onder de foto staat (*foto Alex Van Maldeghem*) het moet zijn (*foto Alice Van Maldeghem*).

Blz. 125, noot 12 staat: oude plannen van twee vuurhaarden in het bezit van de heer en mevrouw Hervé Hertoge - Coddens, moet zijn: oude plannen van twee vuurhaarden in het bezit van René De Sloover, Nevele.

Dank aan de lezers voor de reacties.

A. JANSSENS
Nevele

(*) Zie A. JANSSENS, *Industrieel erfgoed (x): Stoommelkerij St.-Mauritius te Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. XX (1989), afl. 2, blz. 91 - 126.

Zilveren schaal en misapullen, geschonken door Joanna Lamme en Joanna Martens aan de parochiale kerk van Hansbeke, anno 1745.
(Fotoreproductie M32640'71 van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium Brussel)

**JOANNA LAMME EN JOANNA MARTENS,
DONATRICES VAN EEN ZILVEREN AMPULLENSCHAAL
EN AMPULLEN AAN DE KERK VAN HANSBEKE,
ANNO 1745**

1. Schenking aan de parochiekerk van Hansbeke

Zoals vermeld in het „fotorepertorium van het meubilair van de Belgische bedehuizen” (1), bevindt zich onder de cultusobjecten van de parochiale kerk van Hansbeke een massief zilveren ampullenschaal en dito ampullen.

De ampullen (h=160 mm), twee kleine (praktisch) identieke schenkkannetjes voor water en wijn bij de mis, hebben een spitse voet, een korte stam en een conische buik met oor, brede tuit en kegelvormig klapdeksel. Op het deksel staat een ring met de letter V(ino) voor het ene, met de letter A(qua) voor het andere kannetje. De ampullen zijn met allerlei gedreven symmetrische figuren versierd.

De ovaalvormige ampullenschaal (370 mm x 270 mm) heeft een brede gegraveerde kraag met gedreven rand, verfraaid met vier grote en vier kleine axiaal-geplaatste schelpmotieven.

Dit kerkelijk cultusobject van enige artistieke en oudheidkundige waarde behoort tot de bijzonderste kunstschaten van de parochiale kerk van Hansbeke. Het wordt in de eucharistieviering slechts uitzonderlijk bij plechtigheden gebruikt.

Het edelsmeedwerk werd in 1744-45 vervaardigd door de goud- en zilver-smid Michiel de Grave (2) van Gent, toegetroten tot de Gentse gilde der goud- en zilversmeden op 13 juli 1738 (3).

Op de onderzijde van de schaal komen, benevens een proefsteek, de volgende merken voor: het meesterwerk van Michiel de Grave bestaande uit de gekroonde initialen DG, een gekroonde G als merk van de stad Gent en de letter A als dekanale stempel ter goedkeuring van de zilverlegering. Op de kannetjes zijn geen merken aangebracht.

De ampullen met bijhorende schaal werden aan de parochiale kerk van Hansbeke geschonken door Joanna Lamme (4) en Joanna Martens. Dit blijkt uit de latijnse inscriptie in kapitaalletters op de onderzijde van de schaalboord:

„DONO DEDERUNT JOANNA LAMME ET JOANNA MARTENS”. Dit inschrift verleent aan het kunstwerk, boven zijn ambachtelijke en artistieke waarde, een sociaal-historische en psychologische betekenis. Het deelt iets mede van de levende menselijke achtergrond, waarin de voorwerpen tot stand kwamen en geschonken werden (5) (6).

De donatrices van dit kerkelijk cultusobject - tante en nicht- waren getogen Hansbekenaren. Hieronder volgt een beknopte biografie van beiden (7).

2. Joanna Lamme

Joanna Lamme was de jongste dochter van Jan en Petronilla Van Vynckt (8). Ze werd te Hansbeke op 14 mei 1703 geboren en er 's anderendaags door A. Winnebroodt onderpastoor gedoopt. Joanna Lamme, haar tante, en Carel De Buck (echtgnote Marie Lamme) waren meter en peter.

Ze was pas twintig jaar oud toen zij te Landegem op 7 september 1723 trouwde met Joos Van Vynckt, zoon van Lieven en Livina De Weert. Het huwelijk werd ingezegend door P. Vander Stelt pastoor, voor de getuigen Lieven Van Vynckt en Petronilla N (vermoedelijk Petronilla Van Vynckt, haar moeder).

Het prille huwelijksgeluk werd reeds na 10 weken bruusk afgebroken door het overlijden van Joos Van Vynckt op 11 december 1723. Volgens de staat van goed, opgemaakt op 10 oktober 1724, woonde het echtpaar op een hofstede te Landegem *binnen de jurisdictie vande Lande ende Baronie van Nevel* (9). Joos Van Vynckt was gerechtigd in twee hofsteden gelegen te Landegem, de eerste in de „Renterghemstraete” de tweede in de „Gaeverstraete”, en in een twintigtal partijen land en meers eveneens op Landegem, alsook „den paepkensbulck” en „het bunderken” op Nevele en een bos „int rovelt” op Hansbeke. Deze eigendommen, met een gezamenlijke oppervlakte van ongeveer 25 gemeten, kwamen uit de nalatenschap van zijn vader en waren in onverdeeldheid gebleven tussen hem, zijn zuster Joanna (echt. Amand De Coster), elk voor een vierde deel, en zijn moeder Lievijne De Weert voor de helft, aan wie ook het vruchtgebruik toekwam. De *baeten* in het sterfhuis overtroffen de *commeren ende lasten* met 193 ponden, een vrij aanzienlijk saldo dat zoals het jonge veulentje in de paardestal voor het nieuwe gezin een beloftevolle start had moeten zijn.

Na de dood van haar man keerde Joanna Lamme blijkbaar naar het ouderlijke

huis terug. Ze baarde immers te Hansbeke op 26 mei 1724 een postume zoon die dezelfde dag onder de namen Judocus Franciscus werd gekerstend. Maar ook dit zoontje werd haar ontnomen toen het 4 jaar oud was. Het stierf te Hansbeke op 1 oktober 1728.

Enkele maanden later, op 25 januari 1729, huwde Joanna Lamme voor de tweede maal te Hansbeke met Jozef Loontiens, geboren te Nevele op 26 december 1699 als oudste zoon van Pieter en Janneken CaECKAERT (10). De gehuwden sloten tevoren, op 19 januari 1729, een *huwelijcksche voorwaerde* voor Servaes Van Risseghem notaris te Nevele in aanwezigheid van Jan Meganck fs Gillis en Geeraert Lamme fs Jan, getuigen.

Uit dit huwelijk werden te Hansbeke drie kinderen geboren:

- Pieter Frans, geboren op 7 augustus 1730 (peter Jan Lamme, meter Joanna CaECKAERT). Gelet op het tijdsverschil tussen huwelijks- en geboortedatum kan men aannemen dat het om een zwak prematuur kindje ging. Het stierf trouwens op 12 augustus, op zijn vijfde levensdag.
- Joanna Petronilla, geboren op 15 november 1731 (peter Jan Loontiens, meter Petronilla Van Vynckt).
- Jan Frans, geboren op 23 maart 1733 (peter Jan Meganck, meter Maria Lamme) en gestorven op 23 juli 1742, amper 9 jaar oud.

In 1740 erfde Joanna van haar vader *twee distincte pachtgoetiens bestaende in twee separate behuysde hofsteden mette catheyen van huysai gen schuerai gen stallen over boomen ende haeghen en neghen distincte partyen lants* die aan elkander paalden en *eenen blocken* vormden. Deze hoeven en akkers, met een totale oppervlakte van ca. 12 gemeten, waaronder „den grooten drooghen ende cleenen laer” lagen te Hansbeke op de noordzijde van „de lae(r)straete” en grensden ten westen en deels ten noorden aan de waterloop. Ze sorteerden onder de heerlijkheid van Vinderhoute. Jacob Coppens, later zijn zoon Pieter, pachtte in 1745 de ene, Pieter Van Vynckt fs Gillis de andere hofstede met bijhorend akkerland (11).

De echtelingen Loontiens-Lamme betrokken toen de hofstede die Jan Lamme bewoondt, gelegen te Hansbeke binnen een enclave van de heerlijkheid van Vinderhoute. Ze runden een landbouwbedrijf met twee paarden en bezaten *twee landtwaeghens met de toebehoorten ent voordr acker ghetuygh tot de lantsbauwerije*. De veestapel bestond uit een tiental hoornbeesten en vier zwijnen werden vestgemest.

Joanna Lamme stierf op 42-jarige ouderdom te Hansbeke op 6 januari 1745. Ze werd er begraven met *den hooghen dienst*. Van *acht sacken rogghe* werden broden gebakken die na de uitvaart *aende arme lieden* uitgedeeld werden. *Volghens den vuyttersten wille vande overledene* werd het nodige bedrag voorzien om *25 ghesonghen missen van requiem ofte jaerghetijden, alle jaeren eene, te doen celebreren inde kercke van Hansbeke tot laevenisse van haere siele*. In ieder jaargetijde moest *eenen sack cooren te backen in brooden ghedistribueert worden*.

Het batig saldo in het sterfhuis bedroeg, volgens de staat van goed (11) daterend 11.12.1745, het aanzienlijke bedrag van 586 ponden. De juwelen van de overledene werden door een zilversmid op ruim 26 ponden geschat. Deze sieraden, waaronder *een paer gauden pendanten*, een gouden kruis een *gauden rynch met diamanten* nog *drij andere gaude rynghen* en meerdere zilveren gespen, onderstrepen in het bijzonder de sociale welstand van deze gegoede landbouwersvrouw die niettemin meermaals in het verdriet werd gedompeld door het vroegtijdig overlijden van haar eerste man en drie van haar kinderen.

Wellicht uit diepe devotie en hoop (op gelukzaligheid) schonk ze *volghens haere vuyterste begheirte* een geldsom van *vijftigh guldens* aan de kerk van Hansbeke tot (het) *maecken (van) eene silvere schincktailliore*. Dit bedrag werd reeds op 15 februari 1745 door de testamentaire executeur aan de pastoor overhandigd. De zilveren ampullenschaal werd blijkbaar nog hetzelfde jaar door de zilversmid Michiel de Grave vervaardigd (12).

3. Joanna Martens

Jeonna Martens, enige dochter van Joos en Pieterella Lamme (13), werd op 31 augustus 1716 te Nevele geboren. Ze werd er dezelfde dag gedoopt door Adriaan Neerinckx pastoor. Peter en meter waren Jan Martens, haar grootvader, en Petronilla Van Vynckt, haar grootmoeder langs moeders zijde (14).

Haar ouders woonden toen op een hofstede in de wijk Veldeke te Nevele maar verhuisden korte tijd daarna, begin april 1717, naar een boerderij op de oostzijde van de „Broeckstraat” (nu Boerestraat) te Hansbeke. Ze gebruikten er 20 partijen land meers en bos, gezamenlijk ca. 30 gemeten groot (15).

Janneken was pas vier jaar oud toen haar moeder stierf. Nog geen vijf jaar later, in 1725, overleed ook haar vader, die intussen hertrouwd was met Anna Maria Ledeganck (16).

Volgens de staat van goed, daterend van 02.10.1727 en opgemaakt in het sterfhuis, hield Joos Martens twee paarden, een veulen, vijf koeien, twee runderen, een kalf, twee varkens en zeven biggen. Hij was gerechtigd in de hofstede, die hij bewoonde, en in een dertigtal partijen grond gelegen te Hansbeke, Bellem, Lotenhulle en Nevele, die hij grotendeels zelf bewerkte of gebruikte. Deze onroerende goederen kwamen uit de nalatenschap van Geeraert Maenhaut en Maria De Pestel, grootouders langs moeders zijde (17).

Na het overlijden van haar vader woonde Janneken Martens slechts weinig langer in het ouderlijk huis bij haar stiefmoeder, die reeds binnen de vier maand opnieuw in het huwelijk trad met Pieter Van Vynckt.

Tijdens de daaropvolgende jaren verbleef ze, samen met haar jongere broertje Jan, bij haar grootouders langs moeder zijde Jan Lamme en Petronilla Van Vynckt (18). Het 9-jarige meisje werd er ongetwijfeld vertroeteld door haar tante Joanna Lamme die, nadat ze haar man verloor, bij haar ouders teruggekeerd was. Mogelijks werd ze zelfs door haar moeders zuster in haar nieuwe gezin opgenomen, toen deze in 1729 met Jozef Loontiens hertrouwde. Tussen beiden groeide toen stellig een blijvende gehechtheid en een sterke familieverbondenheid.

In 1729 erfdn de wezen van Joos Martens, Janneken, Jan en hun halfbroer Francies, in het sterfhuis van hun grootvader Jan Martens (19), oud-burgemeester van Bellem, zeven partijen land, een woonhuizeker *staende op cheyns vanden Leybaerm bij den meulen van Bellem* en de helft van *eene behuysde hofstede*, op de oostzijde van „de Leystraete” te Bellem, met de aanpalende partij land „den michiel” (20).

Joanna Martens was een bemiddeld meisje, toen ze op 19-jarige leeftijd *haer heeft begeven in het groot begijnhof binnen Gent ende aldaer aengenomen den regel van Sinte te Elisabeth* (21). Ze werd er in 1736 *gekleet ende gestedt* waarbij haar voogden Jacob en Carel Martens, paternele ooms, en Jan Lamme, grootvader en maternele voogd, gezamenlijk 73 ponden, 19 schellingen, 8 grooten voorgeschoten hadden. Ze verbleef er in het convent „Ten Hove” (22).

Vermits ze toen nog minderjarig was richtte ze zich, met instemming van haar voogden, in een verzoekschrift tot de wethouders van Ursel waarin ze vroeg buiten voogdij gesteld te worden om, samen met juffrouw Catherine Biebuyck van het vernoemde convent, haar goederen te mogen beheren:

Aen mijnheren Bailliu, Burghemeestere ende Schepenen vande prochie ende

ambachte van Ursel appendantsche vanden lande vanden vrije, supplierende verthoont reverentelick joanne martens filia judocus et petronelle lamme, aut ontrent de 20 jaeren, begintien in het hof van Sinte Elisabeth tot Gent in het convent ten hove, dat sij door haeren auderdom ende capaciteyt haer teenemaal bequaem is vindende omme benefens de joughrauwe van het convent tot het derigeren ende administreren haere goederen ende revenuen, gecomen bij devolvatie van haer vader ende moeder, mitsgaders grootvader jan martens, dogh alsoo het selve door haere voorseyde minoriteyt niet wel ende can nochte en vermagh te gebeuren zonder prealabel consent van haere respective vooghden ende uedele heeren oppervooghden, heeft sij geradigh gevonden haer te keeren tot uedele voornoemde heeren, de selve oodmoedelick biddende believen gedient te wesen, considerende de redenen voorschreven, de suppliant te stellen buyten vooghdije ende te maecken haer selfs omme benefens de voornoemde joughrauwe van het convent haere goederen te dirigeren ende administreren, soo sij daer van deught ende eere wilt behaelen, ende tot teecken dat haere vooghden ende naeste bestaende vrienden daer inne consenteren hebben sij dese benefens de suppliantte onderteeckent, met versouck van danof acte in forma, twelcke doende, ende waeren onderteeckent joanna martens, jan lamme, guilliamme martens, jacobus martens, franciscus martens ende carel martens.

De wethouders van Ursel willigden dit verzoek in en onderschreven een *acte emancipatie van Joanne Martens fa Judocus, begintien in thof van Sinte Elisabeth tot Gent*, gedateerd 21 juli 1736 (23).

Toen hun maternele grootouders Jan Lamme en Petronilla Van Vynckt overleden, deelden Joanna en Jan Martens volgens de verkaveling van 26.07.1740 uit de nalatenschap, elk voor de helft, ondermeer een hofstede op de westzijde van de Nevelestraat te Hansbeke met de aanpalende akkers „den meiren ofte meirman” en „den lijksensacker” respectievelijk ten noorden en ten zuiden van het erf.

Later bleef de familiale verbondenheid met hun oom en tante innig en vriendschappelijk want Jozef Loontiens was getuige op het huwelijk van Jan Martens met Maria Francisca De Brauwer (24) te Hansbeke op 8 februari 1744 en zijn 13-jarig dochtertje Joanna Petronilla verving Joanna Martens als „meetje-lap” bij het doopsel van Joanna Catherina Martens, eerste kindje van Jan en Maria Catharine De Brouwer. Dit doopsel vond op 15 januari 1745 te Hansbeke plaats, amper een week na het overlijden van Joanna Lamme.

Het was in deze dagen van droefheid om het heengaan van haar geliefde tante,

van blijheid om de geboorte van haar nichtje, dat het begijntje Joanna Martens de aanvullende geldsom gaf voor de zilveren misampullen die, gelijktijd door Michiel de Grave vervaardigd, met de zilveren schaal, geschonken door haar tante, een harmonisch stel vormen.

In dezelfde periode kwam ze ook voor de helft tussen in de onkosten van de nieuwe bouwwerken die haar broer Jan op het erf langs de Nevelestraat, waar hij zich met zijn jonge vrouw had gevestigd, liet uitvoeren. Omstreeks 1760 verkocht ze hem haar gemene helft *in alle de edifitien ende catheylen* op deze hofstede voor dertig ponden grooten. Naderhand, bij *uytgrootynge* van 28 juli 1767, cedeerde ze hem eveneens *haere generaele vaderlijke goederen ende gronden van erven met alle de edifitien ende catheylen daer op staende ende medegaende, gestaen ende gelegen soo binnen de prochie van Hansbeke als binnen de gonne van Lootenhulle Nevel ende Bellem* voor de som van 385 ponden 12 schellingen. Haar broer, die deze koopsom niet moest neertellen, beloofde haar van zijn kant een jaarlijkse kapitaalrente van 15 ponden 8 schellingen 9 grooten te betalen, met ingang van kerstavond 1766 (25).

Op latere leeftijd woonde Joanna Martens, *geestelijcke dochter, ten huysse van Sieur Gaspar Van der Moesen binnen de stadt Aelst* en en dacht aldaar tot aan haar dood te verblijven. Ze maakte er haar geestelijk *testament ende wyttesten wille* op 1 september 1777 in aanwezigheid van een zekere Matthias Van Zeebroeck en van Monsieur Emanuel - Joseph Stevens (26) die ze als haar testamentaire executeur aanstelde.

Ze verlangde *in de parochiale kercke* van Aalst begraven te worden *in eene kiste van hard hout, voor den noen net eenen lijckdienst van eene somemnele misse in t' musicque met voorgaende vigilie*. Ze wenste dat haar stoffelijk overschot zou *vergeselschapt* worden door twee van elk der *biddende Orden met 't Silvere Cruys, ende de beste vaenen van den H. Roosencrans, die van H. Cruys en van de Gelovoige Zielen* en dat zouden gegeven worden *twalf keirssen, ider van een pondt wit was, war van ses op den outaer ende ses aen de lijckbaere*. *Na de uitvaart mochten aen arme menschen uytgedeilt worden vier sacken terwe verandert in brood*.

Ze schonk *12 ponden wit wasch, in keirssen* en haar *gouden rinck* aan den outaer van den H. Roosencrans, *24 gulden aen de dienstmaegt van Sieur Vander Moesen* die haar in hare laatste ziekte *eenigen deinst bewijsen* zou en *eene doble goude souvereijne* aan haar biechtvader die haar in stervensnood zou bijstaan.

Ze vroeg tenslotte dat er tot lafenis van haar ziel, korte tijd na de begrafenis, *zeven hondert missen* zouden gecelebreerd worden.

Joanna Martens stierf zes en een half jaar later te Aalst op 11 januari 1784, 67 jaar oud, en werd er 's anderendags begraven (27).

De goederen ende gronden van erven bij den overledene achtergelaeten. haer angecomen uyt den hoofde vanf haere moeder en waarin ze voor de helft gerechtigd was, werden tussen haar broer uit vollen bedde en de kinderen van haar overleden halfbroer Francies verkaveld.

Volgens de staat van goed (25), daterend van 03.09.1784, bestonden deze eigendommen, gelegen te Hansbeke uit een hofstede *abouterende suyt den dorpwegh naer Lotenhulle, west het Clynckaertstraetjen*, de grond van een *behuysde ende beschuerde hofstede* langs de Nevelestraat en acht partijen land: *den Meiren ofte Meirman* verdeeld in twee percelen, de „Lijskensacker”, de „Nieuwenhuyn”, het „Hoveken”, de „Smetdriesch”, de „Potstaecke” en „den Hul”.

De kleederen ende lijnwaeden, mitsgaeders meubelen ende effecten van het begijntje werden op 9 maart 1784 openbaar verkocht. Met de opbrengst van deze verkoping en met hare *comptante penningen* werden de *doodt ende andere schulden taaeren sterfhuys*e betaald, alsmede de testamentaire lasten. Volgens de *rekenynghe ende respective acquiten* die werden voorgelegd bleef er een geldoverschot van ca. 12 ponden.

Het batig saldo tussen de baten en lasten in het sterfhuis van begijntje Joanna Martens tenslotte bedroeg ruim 200 ponden grooten.

4. Noten

- (1) C. VANDENBUSSCHE - VAN DEN KERKHOVE, R. RENARD, *Fotorepertorium van het meubilair van de Belgische bedehuizen*, Aflivering Provincie Oost-Vlaanderen. Kanton Zomergem. Uitgave van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Brussel 1975, blz. 16, 17.
- (2) Zilveren cultusobjecten van dezelfde edelsmid bevinden zich eveneens in de parochiale kerk van Waarschoot (schaal en ampullen 1745, staf van Sint-Ghislenus 1746-48), van Bassevelde (stralenmonstrans 1751), van Assenede (kelk 1761), van Baarle-Drongen (stralenmonstrans 1762, kroon), van Sleidinge (kruisreliëkhouders 1770), van Oost-Eeklo (kruisreliëkhouders 1773). Zie E. DHAENENS, *Kerkelijk edelsmedewerk*

- in het Meetjesland, in Appeltjes van het Meetjesland, jg. 12 (1961), blz. 49 - 55.*
- (3) J. CASIER, *Les orfèvres flamands et leur poisons*, Gent, 1919.
 - (4) In het vernoemde fotorepertorium wordt verkeerdelijk Joanna Lauwe vermeld.
 - (5) E. DHAENENS, *Kerkelijk edelsmeedwerk.* blz. 31 - 32.
 - (6) Met dank aan E.H. Marcel De Cock pastoor, voor zijn toelating, en aan Simonne De Jaeger die me de ampullen en schaal voor onderzoek in handen gaf.
 - (7) Genealogische gegevens werden geput uit de parochiale doophuwelijks- en overlijdensregisters respectievelijk van Hansbeke, Landegem en Nevele.
 - (8) Jan Lamme (*Hansbeke 31.01.1662, † Hansbeke 06.04.1740) was zoon van Jan en Livina De Meyere. hij huwde te Hansbeke op 23.08.1687 met Petronilla Van Vynckt (*Hansbeke 14.02.1662, † Hansbeke 01.01.1742), dochter van Pieter en Gerulfa De Brabantere. Hij leidde een belangrijk landbouwbedrijf en woonde in de wijk Ro op een hofstede die hij van Louis Van Overwaele, secretaris van Schepenen van Gedeele te Gent, pachtte. Hij was gedurende jaren schepen van de heerlijkheid van Hansbeke.
 - (9) Rijksarchief Gent, fonds Nevele, register 406, blz. 432v-435v.
 - (10) Pieter Loontiens (fs Jan en Janneken De Pestel fa Joos), gehuwd met Janneken Caecckaert (fa Maurus en Joosijntien Schamp fa Joos), stierf te Nevele, wijk Vierboomen, op 30.08.1721. Hij bezat talrijke eigendommen te Nevele. Zijn zoon Joseph erfde *als autsthen hoir feodael de patrimonieele ghestruyckte leenen* bestaande uit zes partijen, vijf en een half bunder groot, gelegen te „ritgaevere”, *ghehauden ende sorterende van den hove ende casteele van Nevele, en uit zes partijen, 4 bunder en 250 roeden groot, eveneens te Nevele gelegen, ghehauden ende sorterend evan den hove ende heerlickhede van sijn eerweirdighe heere den prelaet van Dronghene* (R.A.G. fds. nevele, reg. 406, blz. 206v e.v.).
 - (11) R.A.G. fds. Merendree, reg. 74, blz. 168r-175r.
 - (12) Jozef Loontiens hertrouwde te Hansbeke op 27.04.1745 met Barbara Sutterman en vestigde zich te Nevele.
 - (13) Joos Martens (*Bellem 09.11.1686, † Hansbeke 26.05.1725) was een zoon van Jan en Joanna Maenhout. Hij huwde te Hansbeke op 2 maart 1715 met Pieterrella Lamme (*1695, † Hansbeke 27.09.1720), dochter van Jan en Pieterrella Van Venckt. Zijn vrouw was een oudere zuster van de vernoemde Joanna Lamme, gehuwd 1x met Joos Van Vynckt, 2x met Jozef Loontiens.
 - (14) R.A.G., fds. Nevele, par. reg. 7: „1716, Die 31 augusti baptizavi Joannam fa Judoci Martens et Petronilla Lamme conjugum, natam eodem die circa sextam matutinam, susceperunt Joannes Martens et Petronilla Van Vynckt”.

- (15) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 7, los bijblad.
- (16) Pieterrella Lamme, die te Hansbeke op 25.03.1719 nog het leven schonk aan een zoon Jan, stierf er anderhalf jaar later op 27.09.1720, ongeveer 26 jaar oud. Ze werd in de kerk begraven (R.A.G. fds. Hansbeke, reg. 99, blz. 123r-125v, staat van goed 18.12.1720).
Joos Martens hertrouwde te Ursel op 28.07.1722 met Anna Maria Ledeganck (°Ursel 31.07.1700, † Ursel 16.11.1761), dochter van Frans en Petronilla Aerens. Ze baarde twee zonen: Frans (°Hansbeke 11.08.1723, † Varsenare 18.03.1863) en Jacob (°Hansbeke 21.03.1725, † Hansbeke 25.10.1725).
Na het overlijden van Joos Martens († Hansbeke 26.05.1725) huwde zijn weduwe te Hansbeke op 09.09.1725 met Pieter Van Vynckt (° Hansbeke 04.12.1702, † Ursel 30.05.1767), zoon van Christoffel en Livina De Deckere. Ze kreeg nog tien kinderen, allen te Hansbeke geboren.
- (17) R.A.G., fds. Ursel, reg. 162, blz. 251v-258r, staat van goed 02.10.1727.
- (18) R.A.G., fds. Ursel, reg. 165, blz. 102v-103v.
- (19) Jan Martens (°Bellem 03.12.1656), zoon van Willem en Joanna Steyaert, huwde een eerste maal te Bellem op 14.03.1682 met Joanna Maenhout (°Hansbeke 25.11.1657, †Bellem 17.10.1691), dochter van Geeraert en Maria De Pöstel, en een tweede maal op 13.02.1694 eveneens te Bellem met Joanna De Vligere (°Zomergem 01.04.1663, †Bellem 01.02.1729), dochter van Gaspar en Margareta Claeys. Hij stierf te Bellem op 18.11.1729.
- (20) R.A.G., fds. Ursel, reg. 163, blz. 131r-133r.
- (21) Het Gentse Sint-Elisabethbegijnhof werd in 1242 opgericht in het Broek, een moerassig terrein langs een invalsweg vanuit Brugge (Burgstraat). Toen de stadsomwalling omstreeks 1400 van de Torrepoort (Poel) naar de Brugse Poort (Begijnhoflaan) verlegd werd, kwam het begijnhof binnen de stadsvesten te liggen. In aanleg is het Sint-Elisabethbegijnhof een typisch stadsbegijnhof: rondom het centrale middenplein, waar zich de kerk bevindt, zijn de meeste conventen en een aantal begijnenhuizen gegroepeerd. Niettegenstaande ingrijpende ontmantelingswerken in de tweede helft van de 19e eeuw en enkele urbanistische ingrepen in de loop van de 20e eeuw, die het gesloten karakter van de groepsbebouwing hebben aangetast, kan men nog steeds het begijnhof van de 17e eeuw herkennen (zie o.a. *Gilden voor de Gentse begijnhoven* van J. BALDEWIJNS en M.C. LALEMAN, Uitgave Stad Gent, 1984, blz. 23-35).
- (22) R.A.G. fds. Ursel, reg. 165, blz. 95v-102v, blz. 102v-103v.
- (23) R.A.G. fds. Ursel, reg. 165, blz. 104r.
- (24) Maria Francisca De Brauwer (°Hansbeke 22.04.1704, †Hansbeke 19.06.1806) was enige dochter van Olivier (a Livinus) in zijn tweede huwelijk met Petronilla Bogaert.
- (25) R.A.G., fds. Ursel, bd. 334, staat van goed 03.09.1784.
- (26) Jaspas Van Der Moesen, geboren in 1708 en *sans alliance* overleden,

was zoon van Jan Baptist en Philippine Claessens.

Emanuel-Joseph Stevens, geboren in 1742 en *en célibat* op 06.03.1816 overleden, was zoon van Emanuel-Jean en Catherine Adrienne Van Der Moesen, zuster van vernoemde Jaspas.

De genealogie van de families Van Der Moesen en Stevens werd gepubliceerd in *Filiations de familles de la Flandre*, Gent, 1875, van Alph. DE VLAMINCK, respectievelijk in deel I, blz. 299-306 en deel II, blz. 132-136.

Met dank aan de heren A. Clabots, ere-voorzitter van de VVF-afdeling Aalst, en K. Baert, archivaris-conservator van het stedelijk archief van Aalst, voor de gegeven inlichtingen.

- (27) Stadsarchief Aalst, reg. 113, Registrum Mortuorum Ecclesiae Collegiatae et parochialis Sancti Martini Alosti, blz. 5178: „Anno 1784 Januarii 12, sepulta est Joanna Mertens f. Judoci (devota) obiit 11 huj. hora 1 noctis. D. Vandevoorde dec. pastor.”

Albert MARTENS, Gent

VERSLAGEN

Zondag 23 april 1989, lezing met dia's door Jan Janssens en Peter Taghon over: „Mei 1940 in het Land van Nevele in beeld”. Honderddertien aanwezigen.

De samenstellers van deze diavoorstelling kunnen we gerust onderlegd noemen in de Tweede Wereldoorlog in ons werkgebied.

Jan Janssens toonde tijdens de ontmoeting tussen Belgische en Duitse oudstrijders te Nevele op 16 april 1988 zijn diepgaande kennis van het oorlogsgebeuren in Nevele en omgeving. Hij wist toen de Belgische en Duitse strijden uit de meidagen 1940 op te sporen en in een verbroederingsfeest naar Nevele te brengen. Door zijn veelvuldige contacten met die oudstrijders kreeg hij inzage in hun privé fotoalbum en bracht zo een unieke verzameling foto's en dia's samen. Peter Taghon is de minutieuze historicus die o.m. aan de hand van getuigenissen van nog levende oudstrijders, documenten en foto's „Gent mei 1940” schreef. Dit boek mag tot de standaardwerken over de meidagen 1940 in Gent gerekend worden.

Het hoeft ons dan ook niet te verbazen dat de samenwerking tussen deze twee specialisten uitmondde in een boeiende en verhelderende diavoorstelling. Hoewel de organisatoren weten dat de Tweede Wereldoorlog bij ons publiek een grote aantrekkingskracht uitoefent, hadden ze zich bij de keuze van de zaal misrekend. De kantine van de brandweerkazerne, die plaats biedt aan ruim 60 personen, zat nokvol; enkele ontgoochelde aanwezigen moesten in het deurgat blijven staan, waarvoor de organisatoren zich verontschuldigen en een heruitgave van de diareeks voorzien in 1990.

Op twee diaschermen werden hoofdzakelijk beelden geprojecteerd die het militaire verloop van de meidagen illustreerden. Niet dat de sprekers alleen over die foto's beschikken, maar ergens wilden ze hun thema begrenzen.

De zeer gevatte commentaar, die enkele vastgeankerde vooroordelen over de meidagen met degelijke argumenten ontcrachtte, verhoogde de waarde van het beeld en wordt naar we hopen ooit eens gepubliceerd. Binnen het voorziene tijdsbestek was het niet mogelijk het menselijke aspect en het dagelijks leven nader te belichten.

We hebben alvast een afspraak gemaakt om in 1990 een andere kant van de meidagen 1940 in Nevele te belichten.

J.L.

Donderdag 11 mei 1989 lezing met dia's door E. de Lelys over: „Onze voorouders in de legers van Napoleon”. Vijfenvoertig aanwezigen.

Dit jaar is wel geschikt om op onze eigen manier te herinneren aan de Franse Revolutie en haar gevolgen voor onze gewesten . Vooral twee maatregelen van de Franse overheid hebben in de Zuidelijke Nederlanden kwaad bloed gezet: de regelrechte aanval op de Kerk en de verplichte militaire dienst in de legers van Napoleon.

Begin dit jaar gaf de heer W. Puls een lezing met dia's over „Brieven van een soldaat van Napoleon”. Het was een schrijnend document over en van één van de voorzaten van zijn vrouw.

W. de Lelys geldt als een specialist in de militaire geschiedenis. Sedert jaar en dag probeert hij een volledige lijst samen te stellen van alle landgenoten die dienst hebben gedaan in de legers van Napoleon. Hij bezit nu een uitgebreid-kaartsysteem waarop voor elke soldaat een volledige staat van dienst is opgesteld. De heer de Lelys kent zijn weg in de soorten uniformen uit die tijd, weet alles over soldij, voedsel en kledij van de Napoleontische soldaat. Hij verzamelde een prachtige reeks dia's die ongeveer alle facetten van het soldatenleger illustreren.

Voor familiekundigen is de heer de Lelys een echte informatiebron. Het verbaast ons dan niet dat na de lezing enkele vorsers de steekkaarten van de spreker overpenden en meer informatie vroegen.

J.L.

Zondag 18 juni, medewerking aan de Soete Beesefeesten te Landegem.

De organisatoren van de Soete Beesefeesten in Landegem wilden dit jaar hun feesten in een nieuw kleedje steken en ze een pluralistische tintje geven. Daarom werden alle Nevelse verenigingen uitgenodigd om zich in een „kultuurstraat” op een stand aan het publiek voor te stellen.

De heemkundige kring heeft van die gelegenheid gebruik gemaakt om het aangename aan het nuttige te koppelen.

Ons bestuurslid Yvonne De Vos zorgde voor een jenever - stand van de stokerij Filliers. De hele dag stond ze achter de toog en schonk er enkele liters geestrijke drank terwijl de bezoekers zich te goed deden aan een citroenjenever of een 38° schoof ze hen een foldertje over de heemkundige kring in de hand. We willen Yvonne nog eens speciaal bedanken voor haar initiatief en haar groot uithoudingsvermogen in het „dreupelkot”.

J.L.

Zaterdag 8 en zondag 9 juli, uitreiking van bedevaartvaantjes van de H. Donatus in de kerk van Poesele.

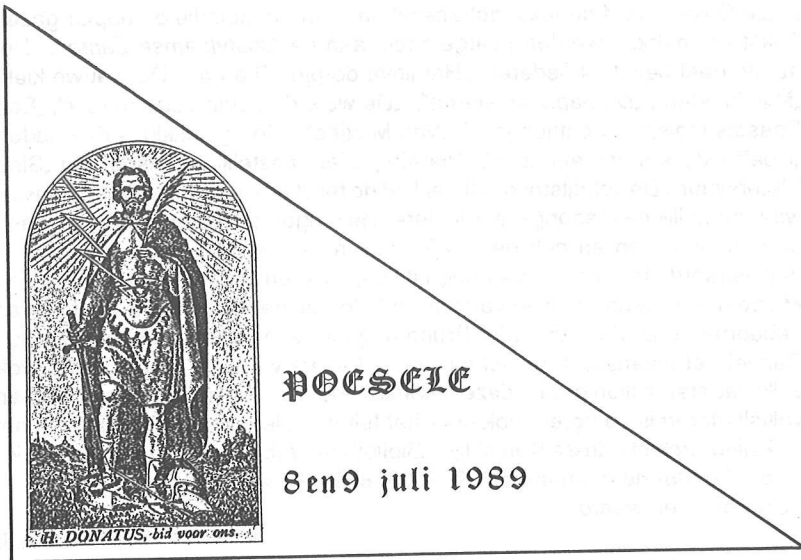
Tijdens het weekend van 8 en 9 juli werden tijdens de kerkelijke diensten in de Poeselse parochiekerk voor de vijfde maal bedevaartvaantjes uitgereikt van de H. Donatus, patroonheilige tegen donder, bliksem en andere schadelijke natuurelementen.

Het nieuwe vaantje, in lichtgroene kleur, stelt de donderheilige voor zoals hij staat afgebeeld op het oudst bekende Poeselse devotieboekje dat werd uitgegeven in 1860.

Net zoals de vorige jaren werd de oplage beperkt tot 300 exemplaren waarvan er 65 werden uitgereikt in de zaterdagavondmis en 43 in de hoogmis op zondag.

Geïnteresseerden die nog een vaantje wensen te bekomen kunnen terecht bij de Poeselse pastoor of in het Documentatiecentrum van onze kring (elke eerste zondag van de maand, van 10.30 tot 12 uur).

A.B.

VOOR U GELEZEN

In *Oostvlaamse Zanten*, 64e jaargang nr.2 van april-mei-juni 1989, een uitgave van de „Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen”, verscheen op blz. 71 tot 107 een bijdrage van Mevrouw Lucie Gelber met als titel „Volkszang, August Beryngier en Alice Van Maldeghem”. Deze publikatie is bijzonder interessant voor „Het Land van Nevele”. Achter deze bijdrage zit de volgende geschiedenis. Op oudere leeftijd nam August Beryngier, te Nevele geboren in 1810, zijn intrek bij het gezin Kamiel Van Maldeghem dat langs het Schipdonkkanaal een bouwstoffenhandel uitbaatte.

August, geen volkszanger van beroep, had een repertoire van 34 volksliedjes samen gebracht die hij ook kon zingen. Alice Van Maldeghem zong als jong meisje de liedjes mee en kon ze na drie jaar allemaal uit het hoofd zingen. Op oudere leeftijd begon ze de liedereschat neer te schrijven in een schrift. Het moet zo in 1962 geweest zijn dat A. Janssens dit schrift te zien kreeg. Hij verwittigde Richard Vankenhove, bestuurslid van de Oostvlaamse Volkskundigen die op zijn beurt de B.R.T.-radio naar Nevele bracht en Alice begon vier uur na elkaar te zingen. Deze zangstonde werd nog eens overgedaan in 1966 toen A. Janssens de liedereschat op band opnam. Rond 1978 nam Erik Wille, leraar bij de Broeders van Liefde te Aalter, op verzoek van broeder Roobaert een copie van de band. Van toen af ging alles in een versneld tempo. Door Lucie Gelber werd de tekst getranscribeerd en de melodie op papier gezet. Tekst en melodie werden overgemaakt aan de *Oostvlaamse Zanten*. Het eerste deel bevat 14 liederen: „Het lieve dorpje”, „Laura”, „De blauwe kiel”, „Mijn kloefen”, „De papieren kleren”, „De wereld binnen duizend jaar”, „Een Poesels meisje”, „Achtien jaar”, „Van Mietjen”, „Hoe gelukkig is de bedde”, „Heeft iedere mens een fout”, „Pierala”, „Het geestelijk kaartspel” en „Sint-Pietersvuur”. De schrijfster geeft per lied de tekst en de melodie weer, verwijst waar mogelijk naar soortgelijke liederen gezongen op andere plaatsen, geeft de varianten aan en ook de afwijkingen in sommige strofen. De tekst is geïllustreerd met een foto van August Beryngier en twee foto's van Alice Van Maldeghem. Jammer dat er verschillende fouten geslopen zijn in de data van geboorten, enz. Zo was vader Bruno nog niet eens geboren toen zijn zoon Kamiel het levenslicht aanschouwde,... Lezers van een interessante brok volksliederen zullen graag deze tekortkomingen er bijnemen. Een schat aan volksliederen is zo gered, ook door het feit dat alles is ondergebracht in het volkslied-archief van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel, gecatalogiseerd onder de nummers 8429, 8603, 8624, 8738 en 8746. Echt het lezen waard.

A.J.

Merkwaardige Bomen in Vlaanderen (128 pagina's, 140 kleurfoto's) is een uitgave (1989) van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, A.R.O.L.-Bestuur van Landinrichting, Dienst Groen, Waters en Bossen.

Dit rijke kijkboek bevat prachtige vier-kleuren opnamen van 114 merkwaaardige bomen in het Vlaamse land, die aan de hand van detailkaartjes gesitueerd worden. Teksten, die zowel de soorten als de bomen zelf beschrijven maken van deze publicatie ook een educatief leesboek.

Het boek bevat twee opnamen van bomen uit het werkgebied van de heemkundige kring „Het Land van Nevele“:

- De zomereik te *Bachte-Maria-Leerne* in het kasteelpark van Ooidonk, ter hoogte van het brugje aan de waterpartij, opmerkelijk door zijn lange mooi rechtopstaande takkenloze stam (omtrek: 4,40m, hoogte: 32m, kroondiameter: 28m);
- De „Grote Linde” of „de Gheraerdsboom” te *Sint-Martens-Leerne*, ter hoogte van het huis nr. 339 langs de weg Deinze-Drongen, vermoedelijk aangeplant tussen 1770 en 1800. De linde heeft een korte stam, waarop zich een assymetrische kroon gevormd heeft door het snoeien van de takken aan de wegzijde teneinde het verkeer niet te hinderen. De boom werd beschermd bij K.B. nr. 2112 van van 22.11.1985, (omtrek: 5,45 m, hoogte: 15m, kroondiameter 10m).

A.M.

VOOR U GENOTEERD

Roepstenen en kerkpuien

In „Ons Heem”, jg. 43, nr. 2, lentemaand 1989, p. 72-94, verscheen een *Inventaris van de roepstenen en kerkpuien in België* door P. De Win. In deze inventaris worden twee (deel) gemeenten uit het werkgebied van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” vermeld: Nevele en Meigem.

In Nevele bestond eertijds een roephuisje met tentdak, dat in de kerkhofmuur rond de Sint-Mauritiuskerk was geïncorporeerd. De Gentse kunstenaar A. Heins heeft er een tekening van gemaakt (A. Heins & G. Meunier, *En pays flamand*, Gent 1902, p. 40). Het komt ook voor op oude prentkaarten van omstreeks de eeuwwisseling, die werden opgenomen in *Nevele in oude prentkaarten* van A. Janssens & J. Taeldeman (Zaltbommel, 1973, pl. 6, 7 en vnl. pl. 17) en in *Beelden van toen* van C. Lips en A. Janssens (1986, p. 5, 6, 9 en 10).

In Meigem ligt een roepsteen achter de rechter toegangspaal tot het kerkhof en de neo-gotische St.-Nicolaaskerk. Het is een grote vierkante steen op een gemetste bakstenen basis.

A.M

Museum Rietgaverstede krijgt een goede pers

In het maandelijks tijdschrift *Kunst en Cultuur*, een uitgave van het Paleis voor Schone Kunsten, juni, 1989, maakt Bert Popelier een reisje tussen Gent en Deinze en bezoekt er drie musea,. Na een bezoek aan het museum Dondt-Dhaenens te Deurle doet hij Nevele aan, bezoekt er het heemkundig museum „Rietgaverstede” en besluit zijn tocht in het museum van Deinze. We willen zijn indrukken over het museum van Nevele aan onze leden doorgeven.

A.J.

Nevele

Het merkwaardigste museum van deze streek heb ik in Nevele gevonden: het heemkundige museum Rietgaverstede. Het is het levenswerk van de heer Antoine Jansens, een schrijnwerker die tot voor kort een meubelwinkel dreef. Je bereikt dit privé-museum, dat in de achtertuin staat, via de winkel en de keuken, of via de garagepoort. Die achtertuin is inmiddels bijna volgebouwd, want naarmate de collectie uitbreidt slaat Antoine Jansens aan het metselen. De rustieke, donkere museumgebouwtjes zijn volgestouwd met voorwerpen die in het dagelijkse leven of in de huisnijverheid van weleer gebruikt werden. Zo bij voorbeeld een paptafel: een grote aarden schotel met zes houten lepels, gezet op een 50 cm hoog tafeltje. Onze grootouders aten nederig uit dezelfde teil. En wat zou een broodknijper zijn? Een ijzeren klem waarin het roggebrood werd gevat om hompen te kunnen afsnijden. De boeren bakten maar eens per week. Het brood werd na enkele dagen steenhard.

De verscheidenheid en het aantal heemkundige voorwerpen is in dit museum zo groot dat de opsomming ervan een opeenstapeling van negentiende-eeuwse woorden tot gevolg zou hebben. Rietgaverstede bezit een volledige verzameling fietsplaten van Oost-Vlaanderen tussen 1894 en 1987. Of een kleerkast waarvan de garde-robe bestaat uit zwarte kapmantels, discrete avondjurken van voor 1914 en bijzonder fraaie hoofddekseles voor dames. Dit museum is rijker en autentieker dan de heemkundige afdeling van het museum in Deinze.

Rietgaverstede heeft ook een literaire afdeling gewijd aan de plaatselijke literatoren. Die zijn niet van de minsten: de gezusters Loveling. Cyriel Buysse en Monika Van Paemel. Antoine Jansens: „In 1947 heb ik vierentwintig manuscripten van Buysse gered uit oud papier dat naar het stort ging. Toen werd Buysse in de streek nog altijd niet gelezen. In 1958 wilde ik in het gemeentehuis een Buysse-tentoonstelling inrichten. Er kwam tegenkanting van de geestelijkheid. De tentoonstelling heeft dan plaatsgevonden in het ouderlijk huis van de schrijver”. Ik sta perplex. Rietgaverstede bezit vierentwintig volledige manuscripten van romans en toneelstukken van één van de grootste schrijvers uit de Nederlandstalige literatuur! De Biezestekker, Het Recht van de Sterkste, Mea Culpa, Sursum Corda handschriften te vinden in Nevele.

Als ik Rietgaverstede verlaat, neemt Antoine Jansens zijn zondagse klak af. „Bedankt voor uw bezoek, mijnheer” zegt hij. Ik weet niet waar ik het heb. Ik tast naar mijn hoofd. Ik heb mijn hoed niet op.

Bert POPELIER

Dopersfeest te Merendree op 2 juli 1989

In april 1988 nam de Koninklijke Handbooggilde Sint-Sebastiaan uit Merendree, gesticht in 1717, haar nieuwe schietstand in gebruik op de Dopershoek te Merendree.

Dopers of anabaptisten lieten zich als volwassene opnieuw dopen als teken dat ze braken met hun vroeger leven en overtuiging, en dat ze deel wilden uitmaken van de heilige gemeenschap.

Al heel vroeg lieten in Merendree Jan Steyaert en Pieter de Pau zich overhalen tot het nieuwe geloof. Weldra werden ze gevangen genomen en jarenlang opgesloten in een vergeetput. Op 13 mei 1542 werden ze als hardnekkige kettters terechtgesteld.

Maar het zaad was in vruchtbare aarde gevallen. De leden van de families Steyaert en de Pau hebben verder gewerkt aan de uitbouw aan het doperdom in Merendree.

De dopers waren in de 16e eeuw het slachtoffer van de bloedige vervolgingen door de katholieken en de calvinisten.

Ondanks vervolging en terechtstelling wist deze doperse kern zich te handhaven in Merendree. Het hoeft ons niet te verbazen dat ze zich na verloop van tijd uit de dorpsgemeenschap moesten afzonderen en samen gingen wonen op een afgelegen uithoek tussen Merendree en Zomergem.

Ze verdwenen definitief uit Merendree omstreeks 1630. Onder de voortdurende druk van de katholieken weken ze uit naar Nederland.

Door het inrichten van dit eerste „Dopersfeest” heeft Jan Steyaert, de voorzitter van de schuttersgilde, een eerste stap gezet naar het bespreekbaar maken van deze bloedige periode uit de geschiedenis van Merendree.

Wellicht komt er in de toekomst ooit eens een officieel eerherstel voor deze slachtoffers van de katholieke en calvinistische repressie.

J.L.

PRIJS VOOR GESCHIEDENIS TOEGEKEND DOOR DE HEEMKUNDIGE KRING „HET LAND VAN NEVELE”

Om de studie van de geschiedenis bij de kinderen uit het Land van Nevele aan te moedigen besloot het bestuur van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” elk jaar een bijzondere prijs toe te kennen voor dit vak.

De prijs bestaat uit een gratis jaarabonnement op het tijdschrift „Het Land van Nevele” en wordt op het eind van het schooljaar uitgereikt aan de leerling van de zesde klas die uitmunt in het vak geschiedenis. Alle scholen uit ons werkgebied werden aangeschreven. Negen reageerden en bezorgden ons de namen van de leerlingen die in het laatste jaar van de basisschool de prijs voor geschiedenis hebben ontvangen.

De prijs ging dit jaar naar:

DE GROOTE Koen, Kouterslag 16, 9841 NEVELE-MERENDREE
DEMUYTER Goedroen, Kapellestraat 35, 9842 NEVELE-HANSBEKE
MEKERS Tineke, L. Desmetlaan 16, 9800 DEINZE
MUYS Eef, Kasteellaan 18a, 9840 NEVELE-LANDEGEM
NAESSENS Jan, Ossekouter 11, 9850 NEVELE
NEERMAN Katrien, Renaat De Rudderstraat 28, 9840 NEVELE-LANDEGEM
VANBRUWAENE Petra, Vaarzeelstraat 4, 9800 DEINZE-MEIGEM
VERHELST Ann, Biebuycastraat 7, 9850 NEVELE
VITSE Heidi, Kloosterlaan 2, 9850 NEVELE

Wij wensen de laureaten van harte proficiat en hopen dat ze deugd zullen beleven aan de lectuur aan „Het Land van Nevele”

J.L.

INHOUD

A. JANSSENS, Mensen uit ons heem (I). Dr. jur. Juliaan Verplaetse, een groot rechtsgeleerde uit Landegem	163
J. LUYSSAERT, Merendree in de visitatieverslagen van bisschop Antoon Triest	179
A. MARTENS, Sprekende stenen te Hansbeke	204
A. BOLLAERT, De samenstelling van de Poeselse bevolking in 1835	215
A. JANSSENS, Het Nevels uitleeshuisje en zijn omroeper	221
A. JANSSENS, Nog de stoommelkerij Sint-Mauritius te Nevele	234
A. MARTENS, Joanna Lamme en Joanna Martens donatrices van een zilveren ampullenschaal en ampullen aan de kerk van Hansbeke, anno 1745	236
Verslagen.....	247
Voor u gelezen	250
Voor u genoteerd	252

Voorzitter en voorzitter redactieraad

Jan LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 NEVELE-Merendree

Ondervoorzitter

Arnold STROBBE
Lokouter 12
9856 AALTER-Lotenhulle

Secretaris en bibliothecaris

Lieven DE RUYCK
Heistestraat 45
9840 NEVELE-Landegem

Penningmeester

André BOLLAERT
Beentjesstraat 24
9850 NEVELE-Poesele

Bestuursleden

- I. BUYSSE, Knokstraat 12, 9880 Aalter-Poeke
- Y. DE VOS, Kalkhofstraat 7, 9800 Deinze
- D. D'HOOGHE, Langemunt 58, 9850 Nevele
- D. HEYNSSSENS, Bovenstraat 12, 9840 Landegem
- A. JANSSENS, A.C. Van der Cruyssenstraat 60, 9850 Nevele
- A. MARTENS, Spinmolenplein 263, 9000 Gent
- M. MICHIELS, Langemunt 104, 9850 Vosselare
- G. SCHAECK, Vosselarestaat 16, 9840 Landegem
- J. VAN DE CASTEELE, Rodenbachstr. 74, 9110 Gent-St.-Amandsberg
- E. VERSTRAETE, Doornbosstraat 1, 9842 Hansbeke

